

Policy model kosmopolitně zodpovědného státu ve vesmíru

Nikola Schmidt, Petr Boháček

1.	Výchozí cíl studie.....	2
2.	Základní východiska	2
3.	Kosmopolitismus a kosmopolitní zodpovědnost	2
4.	Zajištění zájmů malého státu v globalizovaném světě	5
5.	Multilateralismus a kosmopolitní zodpovědnost.....	7
5.1.	Principy multilateralismu a jeho vztah ke kosmopolitní tradici	7
5.2.	Vztah multilateralismu, liberalismu a kosmopolitismu a kosmopolitně zodpovědná zahraniční politika	7
5.3.	Dilema hegemona v multilateralismu	9
5.4.	Nové ideje a noví hráči ve fragmentující se globální aréně	9
6.	Principy kosmopolitně zodpovědné politiky.....	11
6.1.	Suverenita jako autonomie	11
6.2.	Globální zodpovědnost	11
6.3.	Kosmopolitní identita	12
6.4.	Reflexe komplexních problémů lidstva	12
6.5.	Nový vztah mezi státem a dynamikou technologických inovací – governance technologií	12
6.6.	Decentralizace neznámá ztrátu legitimacy moci	13
6.7.	Propojování kapacit a prohlubování síťové vzájemné závislosti	14
6.8.	Sdílení benefitů	14
7.	Narativ kosmopolitně zodpovědného státu, klíčové aspekty	15
8.	Vědecko-technologické projekty s kosmopolitním potenciálem	17
1.1.	Planetární obrana.....	17
1.2.	Těžba ve vesmíru.....	18
1.3.	Zlomové projekty.....	18
9.	Reference	21
10.	ANNEX I – Strategie diplomatické podpory pro Iniciativu mírového využití laserů ve vesmíru (PULS)	24
11.	ANNEX II - Kosmopolitně zodpovědný stát: environmentální perspektiva.....	30

1. Výchozí cíl studie

Tato studie navazuje na vybrané dílčí závěry výzkumu, které shrnuje v českém jazyce. Studie by měla sloužit jako shrnutí a sloučení těchto výsledků v konkrétní aplikovatelný výsledek. Odkazy na související výsledky jsou vždy uváděny v poznámkách pod čarou a jsou dostupné na www.planetary-defense.eu. Vycházíme-li ze závazných parametrů, tato studie

- a) formuluje narativ kosmopolitně zodpovědného státu postaveného na humanistické tradici české zahraniční politiky,
- b) tento model aplikuje do podpory konkrétních průmyslových aplikací a podpory vědeckovýzkumných a vědeckotechnologických center,
- c) a formuluje podobu zahraniční politiky kosmopolitně zodpovědného státu.

Body a) c) jsou rozebrány napříč textem.

Bod b) navazuje na studii V50 – *Technologické, vědecké a ekonomické příležitosti pro Českou republiku v oblasti zlomových laserových technologií ve vesmíru*.

Bod c) je dopodrobna rozebrán ve výsledku V16 na 400 normostranách. Zde je v češtině popsán v souvislosti se studií V50 a humanistickým narativem.

2. Základní východiska

V angličtině se pro *kosmopolitně zodpovědný stát* používá termín „responsible cosmopolitan state“ (Beardsworth, Richard and Shapcott 2019), v přímém překladu tedy zodpovědný kosmopolitní stát. Náš termín ovšem v češtině lépe odráží základní východisko tohoto konceptu. Nejedná se o utopickou vizi kosmopolitního státu, tedy světostátu, který se chová zodpovědně, nýbrž o ideu střední cesty, kdy se do teoretické debaty o implementaci kosmopolitních idejí vnáší zpět stát jako hlavní aktér mezinárodních vztahů. Stát má mnoho možností, jakým způsobem bude kosmopolitní ideje implementovat. Česká republika se takto zachovala například přijetím Základní listiny lidských práv a svobod, která akcentuje práva člověka vedle práv občana a mimo jiné klade důraz na národnostní menšiny, což je exemplární předpoklad kosmopolitního respektu kulturní a společenské heterogenity lidstva. Mezi zásadní metody implementace kosmopolitních idejí kosmopolitně zodpovědného státu patří zodpovědná zahraniční politika a vůle prohlubovat mezinárodní řád za pomoci instrumentů mezinárodního práva. Tím potlačuje anarchii v mezinárodních vztazích a naplňuje základní morální premisy kosmopolitismu. Prosazuje všeobecně předvídatelné chování ostatních států s respektem k lidským právům a všeobecné rovnosti lidí (princip univerzality) s důrazem na práva jednotlivců (princip individualismu) a s bezpodmínečným aplikováním těchto práv na všechny bez ohledu na jejich státní, národní nebo etnickou příslušnost (princip obecnosti, v angličtině „generality“).

Z těchto východisek je zřejmé, že kosmopolitně zodpovědný stát není utopický koncept, nýbrž zcela praktická podoba domácí i zahraniční politiky, která se v dějinách pravidelně vrací. Naším cílem bylo tento koncept aplikovat do kosmické politiky.

3. Kosmopolitismus a kosmopolitní zodpovědnost

Vznik kosmopolitních idejí lze datovat do starověkého Řecka. Když se Diogena zeptali odkud pochází, odpověděl, že je občan světa (citizen of the world – *kosmopolitês*). V Diogenově době v oblasti Egejského moře každý člověk sebe považoval za občana městského státu a Řeka, vzájemná úcta mezi

lidmi různého původu nebyla samozřejmostí. O století později (3. BC) na Diogena navázali stoikové, kteří na Diogenově učení vybudovali základní principy etiky – ctnosti (virtue), jejímiž základními premisami jsou ostražitost vůči osobnímu potěšení, používání vědomí k porozumění světa a spolupráce s ostatními, s čímž se pojí i předpoklad jednání s ostatními slušně a spravedlivě. Tyto stoické principy jsou dodnes základním stavebním kamenem etiky západní kultury a filosofickým východiskem pro moderní kosmopolitní teorie v politických vědách, ostatně stejně jako jakýchkoliv mezinárodních norem formulující lidská práva.

V současné době je slovo „kosmopolitní“ více vnímáno v kontextu života ve městech, které jsou svou kulturní bohatostí přirozeně i etnicky bohatší než venkov. Nicméně slovo „kosmopolitní“ v politickém slova smyslu především předpokládá odmítnutí argumentu politického realismu, že národní státy jsou si přirozeně kulturně odlišné, mají tedy jiné zvyklosti a kulturně odlišné předpoklady chování, a tudíž je nutné předpokládat, že chování „těch druhých“ je nepředvídatelné. Jakékoliv multilaterální úsilí o mezinárodní spolupráci je inherentně kosmopolitní, protože naopak předpokládá, že pouze současné národně orientované instituce, resp. národně orientované politické řízení společnosti, jsou překážkou ke spolupráci. Kosmopolitně zodpovědná zahraniční politika tak předpokládá, že pokud se vystaví forma spolupráce na kosmopolitních principech, lze důvodně předpokládat vůli spolupracovat, protože kosmopolitní přístup vnímá ostatní aktéry jako rovnocenné partnery.

Kosmopolitní ideje se v dnešní době silně promítají do globálního úsilí environmentální politiky, která např. v praxi vnímá, že spálené uhlí na jedné straně ublíží životnímu prostředí na celé planetě, což staví lidi nespalující uhlí do pozice, se kterými není spravedlivě nakládáno. V politických vědách tak vzniká apel na přehodnocení humanismu a vzniku nového myšlenkového, posthumanistického, proudu, který by vnímal naše jednání v planetárním měřítku (Burke et al. 2016). Tradiční pojetí národní bezpečnosti v realistickém myšlení, tedy jako politiky obrany státu před hrozbami stran jiných států, se v tomto světle jeví přinejmenším jako naivní, protože fundamentální hrozbou přežití státu je především neschopnost států v mezinárodním společenství dojít ke konsensu u politik, jejichž efektivní implementace je z dlouhodobého hlediska nezbytná (ochrana životního prostředí, planetární obrana před asteroidy aj.), ale i viditelně žádoucí z krátkodobého hlediska (vyřešení kosmického smetí na oběžné dráze).

Velšská škola kritických bezpečnostních studií argumentuje, že kromě neschopnosti orientace na globální problémy, realistické myšlení konstruuje zdroj potenciálního nebezpečí v jiných státech a kritizuje tak i klasickou kodaňskou školu kritických bezpečnostních studií, které se od státu jako referenčního objektu neodloučily (Booth 2007). Kosmopolitní zahraniční politika je v tomto kontextu není jen žádoucí z etického, ale i čistě pragmatického hlediska. V politickém ringu se běžně střetávají národně protekcionistické hlasy předpokládající nemožnost spolupráce s ostatními státy a liberálně demokratické hlasy akcentující nutnost vůle pro mezinárodní spolupráci a podporování multilateralismu. V prvním případě takto jednají buď z důvodu dojmu politiků, že nad jednáním jiných států nemají stejnou moc, jako v případě ovlivňování domácí politiky, nebo jsou jednoduše nedůvěřiví. Jedná se samozřejmě o stav mysli a nikoli o jakýsi naturální charakter mezinárodních vztahů, jak by tvrdili realisti. V druhém případě je takové jednání sice přisuzování liberálně demokratickým politikům, jedná se nicméně přesně o kosmopolitně zodpovědné smýšlení. V ideálním případě totiž stejně multilateralismus postavený na mezinárodním právu povede ke kosmopolitnímu světostátu, neboť

jsou-li ony morální principy motorem k prohlubování multilateralismu na mezinárodní úrovni, budou se víc a víc promítat do mezinárodního systému vymáhání práva a jako takové světostát z principu vyžadují (Dufek 2013).

Gareth Evans (mimo jiné iniciátor konceptu Responsibility to Protect a bývalý ministr zahraniční Austrálie) argumentoval, že „dobré mezinárodní občanství“ je základní premisou národního zájmu a nikoli jakousi syntézou mezi národními zájmy a globálními problémy. Pro Evanse je mezinárodní občanství další komponentou národních zájmů, mezi které patří geopolitické, strategické, obchodní a ekonomické zájmy (Evans and Grant 1992). Pro dosažení kosmopolitní politiky je nutným předpokladem posun vnímání od sobeckých odstředivě národně orientovaných perspektiv, k perspektivám odstředivým, kde *lidstvo* je centrálním aktérem mezi lidmi, florou a faunou, tedy biosférou a vesmírem (Burke 2011). Anthony Burke tuto svou premisu rozvinul v silný apelativní hlas poukazující na potřebu změny vnímání poslání politicky aktivních lidí a rozvíjí Kantův *kategorický imperativ v globální kategorický imperativ*, který musí vést naše politické rozhodování ke kosmopolitní vizi budoucnosti, kterou si musíme nejprve představit a následně implementovat (Burke 2013a). Tato vize předpokládá, stejně jako předpokládali Stoici, že budeme jednat na základě principů a důsledků našich činů jako by byly inherentně globální napříč prostorem a časem a jejich dopady přinesly víc bezpečnosti pro život všech lidí.

Evans brání idealistické myšlenky kosmopolitní zahraniční politiky jako osvětlený vlastní zájem (enlightened self-interest) reflexivního pragmatismu. Tedy pragmatismu, jehož cílem není pouze sobecké ekonomické obohacení, ale pragmatismu, v jehož původním významu se klade důraz na praktické a dobré výsledky našeho jednání, ke kterým se lze dostat opakovaným posouzením důsledků jednání předcházejících (Nyman 2016). Burke staví též na Lawlerově normativním argumentu, že *dobrý stát* (v našem případě kosmopolitně zodpovědný), nejedná na bázi ideologie okamžitého zisku, ale vědomě a souvisle rozvíjí mezinárodní charakter národní politiky (internacionalismus) (Lawler 2005). Hedley Bull v tomto kontextu rozvíjí myšlenku, že by státy měly aktivně identifikovat *global commons*, které nejen prospějí všem, ale sváží je k sobě (Bull 2002). Na tento bod velmi těsně navazujeme, když tvrdíme, že ve vesmíru lze těžit ve prospěch lidstva, reflektovat přitom podstatu Kosmické smlouvy i podporovat průmysl (Schmidt ed., 2022, Kapitola 8). Burke následně myšlenky Bulla rozvedl a argumentoval *kosmickou perspektivou* (Burke 2013b), ve které jsou všechny závislosti a souvislosti provázané, ostatně síťová provázanost (networked set of interdependencies) oproti klasické lineární kauzální závislosti je centrální argument Burkova psaní napříč jeho pracemi posledních deset let. Kosmická perspektiva síťového provázání totiž nepřináší jen nový pohled na globální problémy, ale vyzývá k posunu reflexe našeho jednání, kde každé rozhodnutí může mít fundamentální dopady na životy jiných.

V tomto smyslu rozvíjíme princip zodpovědnosti (Schmidt ed., 2022, Kapitola 6), kde klademe důraz na vztah znalostí a schopnosti změnit chod událostí. Znalosti v současném komplexním síťově provázaném světě vyžadují odbornou expertízu, ale i technologické zázemí. Pokud vznikne, např. ve vědeckém prostředí, je zodpovědností politika konat nebo také nekonat. Zodpovědnost je tedy naplněná aktérem (politikem reprezentujícím stát) vůči referenčnímu objektu (občanům, lidstvu) na základě znalostí a vedena ctností (angl. virtue). Zodpovědnost v globalizované době, resp. v době znalostí globálních výzev, přirozeně překračuje hranice státu, od politika se ale očekává, že bude tyto výzvy schopen řešit. Mezinárodní spolupráce tak představuje nevyhnutelný formát budoucí politiky a

čím více bude integrovaná, nebo alespoň postavená na kosmopolitních principech, tím spíše bude legitimní.

Model zahraniční politiky kosmopolitně zodpovědného státu tak předpokládá, že vědomě a inherentně vnímáme sebe a ostatní jako aktéry globální vesnice, před kterými stojí výzvy, jenž mohou být řešeny jen a pouze národními státy díky jejich politické legitimitě vycházející ze svobodných voleb, ale též pouze vědomím lidí s kosmopolitní vizí lidstva vyplývající zcela pragmaticky ze síťové provázanosti a komplexity našeho životního a kulturního prostředí.

4. Zajištění zájmů malého státu v globalizovaném světě

Základní bezpečnostní výzvou je na základě českých strategických dokumentů zajištění životních zájmů ČR. Bezpečnostní strategie ČR jmenuje zajištění suverenity a politickou nezávislost jako hlavní životní zájmy státu, společně s udržením územní celistvosti, demokratického právního řádu a lidských práv (“Bezpečnostní Strategie České Republiky 2015” 2015). Naše vnímání suverenity v planetárních otázkách se liší od tradiční státní suverenity směrem k planetární suverenitě, jako nového imperativu řídicího se současnou politickou teorií. Planetární suverenita je konceptualizována jako hlavní normativní základ globální politiky ve jménu záchrany života na Zemi v kontextu klimatické změny Joelem Wainwrightem and Geoffem Mannem (2018).

Podobně se proměňuje i politická nezávislost či svoboda rozhodování státu, která je závislá na uznání mezinárodní komunitou než na pouhých kapacitách státu. Svoboda jednání jednoho státu se neodvíjí tedy od jeho vlastních schopností, jakkoliv jsou potřebné, ale je závislá na mezinárodní komunitě, která tuto svobodu a autonomii garantuje uznáním a respektem k mezinárodnímu právu. Svobodu státu můžeme přirovnat ke svobodě jednotlivců v politické komunitě, která závisí na, a je vzájemně konstituovaná, členstvím v takové politické komunitě. Shoda na principu svobody (politické nezávislosti státu) umožňuje jak jednotlivcům (stejně jako státům) svou svobodu nabýt a udržet v politické komunitě. Navíc svobodná volba jednotlivců je dle liberální politické filozofie možná jen v prostředí, ve kterém panuje shoda na principu umožnit výběr z různých možností, jak shrnuje Dufek a Bláhová (Bláhová and Dufek 2018). Členství v takové politické komunitě s hodnotovou integritou je dáвано jako první krok a předpoklad pro existenci individuální autonomie řadou autorů liberální politické filozofie (Rawls 1996; Raz 1986; Gaus 2011; Dworking 1986). Moc prosazovat normativní principy jako je svoboda, suverenita či politická nezávislost můžeme vnímat podobně. Zatímco na individuální úrovni je moc zpravidla násilná, naopak v kolektivu může být moc nenásilná, mít schopnost donucení a být projevem sociální akce a vzájemného vztahu (Arendt, n.d.), a tak umožňovat nenásilnou vymahatelnost normativních principů a legitimizovat jejich politickou autoritu (Habermas 2012). Zajištění životních zájmů České republiky je podmíněno členstvím země v politické komunitě, ve které panuje shoda na normativních principech umožňujících jejich naplnění. Zahraniční politika kosmopolitně zodpovědného státu formující tyto normativní principy je tedy životní zájem ČR.

Do role komunity, která tyto statky zajišťuje, je často pasován euroatlantický prostor jako koncept bezpečnostní komunity. Bezpečnostní komunita staví na kompatibilitě základních hodnot důležitých pro politické rozhodování, vzájemné vnímavosti a předpověditelnosti, a sdílené identitě, zatímco společné vnímání hrozeb je degradováno na non-esenciální či pouhé spouštěcí faktory (Deutsch 1957; Adler and Barnett 1998; Ditrych 2014). Samotná existence sdílené hrozby zde není určující, jelikož i sdílená hrozba je stále vnímána skrze národní zájmy a je konstruována národní

politikou. Dle přístupu kritických bezpečnostních teorií, by taková komunita musela mít globální rozhodovací procesy, které by tvořily globální nekonfliktní percepci hrozby. V teorii se nabízí makrosekuritizační přístup (Barry Buzan and Waever 2009), kde se asteroid přímo nabízí, je nepolitický, predikovatelný a inherentně globální. Pro společný systém politického rozhodování jsou sdílené hodnoty nezbytné, slouží jako nepostradatelné médium pro integraci společenského systému.¹ Na mezinárodní úrovni podobnou roli hraje základní princip Charty OSN – státní suverenity. Role státní suverenity jako sdílené hodnoty poskytující základ pro mezinárodní právo je často zpochybňována normativní reflexí (příklad Responsibility to Protect, kde je bezpečnost populace výš než suverenity státu). V kontextu globalizace přesahující teritoriálně omezené pole působnosti národních států státní suverenity jako garance politické nezávislosti pozbývá na síle (Archibugi 2004; Krasner 1999) či úplné relevanci (Lee 1997). Další faktor umožňující existenci bezpečnostních komunit, sdílená identita, je na globální úrovni v podobě kosmopolitní identity těžce představitelná a na základě sociologických průzkumů neprovázaná s politickým či etickými hodnotami (Pichler 2012). V tomto kontextu se nabízí reformulace konceptu suverenity jako autonomie. Suverenity je tradičně vnímána jako princip radikální politické autonomie, v tomto případě se ale bavíme autonomii uvědomělé, autonomie v Kantovském smyslu reflektující vnímání důsledků racionálního rozhodování v rovněž zodpovědnosti vycházející právě z možnosti se svobodně rozhodnout (Geenens 2017). V odborném diskurzu není autonomie pouze svoboda rozhodování, ale je spojená se schopností si vládnout. Prostým jazykem řečeno, vládce, který svobodou rozhodování přivede vlastní politickou komunitu k tragédii, protože sousedící politické komunity v pocitu ohrožení zakročily, ať už silou nebo jakoukoliv sankční politikou, není dobrý vládce.

Sdílená identita či pocit sdílené sounáležitosti jako předpoklad pro fungování jakéhokoliv politického subjektu či principu je problematizována různými autory. Michael Zürn (2000) upozorňuje, že v minulosti demokratické instituce a politické principy sice vznikly na základě sociálních předpokladů (sdílené národní identity), nemusí to tak ale nutně být vždy a principy či instituce mohou vzniknout jako první. Dle Jürgena Habermase (2008) může internalizace pravidel, norem a právního rámce přispět k budování vzájemných sociálních vazeb potřebných pro politické fungování celku. David Held (2010) považuje za takový princip spojující různé komunity do jedné jejich sdílený osud tváří tvář globálním hrozbám. Hrozba střetu země s asteroidy či kometami ze své podstaty je sdíleným osudem celé planety. A jelikož normy a racionalita jsou neoddelitelné a vzájemně se utvářející (Finnemore and Sikkink 1998b) nabízí se sdílený osud jako normativní základ pro fungování racionální bezpečnostní komunity pro obranu planety, konkrétně normy zodpovědnosti planetu společně bránit (Schmidt et al. 2019).

**Vytvoření bezpečnostní komunity, která by zajišťovala dosažení životních zájmů
Bezpečnostní strategie ČR, je výzvou pro Českou republiku. Pro Českou republiku to znamená nejen reartikulovat národní zájmy jako geograficky neomezené zájmy celé planety, ale také přispět k vytvoření a internalizaci normy o globální zodpovědnosti planetu bránit před hrozbami. Mnoho**

¹ Systémové teorie uchopují roli hodnot různými způsoby. Pro Talcotta Parsonse zajišťuje integraci sociálního systému normativní společenský subsystém, který je umožněn právě subsystémem sdílených utilitárních hodnot. Další systémový teoretik Niklas Luhmann popisuje minimální společný hodnotový styčný bod jako médium pro komunikaci mezi funkcionálně diferencioványými složkami systému. Jürgen Habermas pak vnímá normativní ústavněprávní systém jako nástroj pro vytvoření praktických zkušeností pro propojení a nadstátní integraci společnosti (Luhmann 1989; Parsons 1937; Habermas 2008).

mezinárodních norem vychází nejprve z norem národních, a právě národní politika hraje v rané fázi jejich vytváření klíčovou roli (Finnemore and Sikkink 1998a). Proto je proaktivní snaha ČR ve vytváření nových norem k zajištění českých životních zájmů další výzvou v oblasti planetární obrany, ale i technologicky spjaté těžby ve vesmíru.

5. Multilateralismus a kosmopolitní zodpovědnost

5.1. Principy multilateralismu a jeho vztah ke kosmopolitní tradici

Rozdílů mezi multilateralismem a kosmopolitismem je celá řada, ta ale zásadní tkví v tom, že multilateralismus je vnímán jako systém globálního vládnutí, resp. mezinárodní spolupráce, zatímco kosmopolitismus je v nejobecnějším významu filosofická tradice, popř. filosoficko-morální předpoklad systému vládnutí. V tomto smyslu se rozhodně nejedná o soutěžící koncepty. Multilateralismus hlediska hodnotového rámce z kosmopolitní tradice vychází, nicméně pro účely návrhu politického systému se soustředí na rovnost mezi státy, nikoliv mezi lidmi. Politický kosmopolitismus navrhuje systém globálního vládnutí např. v podobě světostátu již lze vnímat jako soutěžící koncept s multilateralismem. I přes své zjevné utopické ambice není v žádném případě okrajovým tématem mezi politickými teoretiky (Wendt 2003; Cabrera 2004; Agnew 1999; Cox 1981; Dufek 2013).

Multilateralismus stojí na několika základních pilířích. Prvním je princip nedělitelnosti (indivisibility) deklarující právo všech participovat na systému spolupráce. Tento princip vznikl jako reakce na nespravedlivý a ke konfliktu náchylný systém bilaterálních dohod nacistického Německa, které určovalo, jaké zboží a za jaké ceny bude obchodovat. Nejen že tím svazovalo některé státy k sobě, ale vylučovalo jiné ze spolupráce. Oproti tomu poválečný systém GATT zavedl princip „doložky nejvyšších výhod“ (most-favoured nation), který zaručoval, že jakákoliv změna poskytnutá třetí straně se jako výhoda bude vztahovat na již uzavřené vztahy. Tím zaručuje všem stejné výhody a žádný stát nenechává vně systému (ideálně). V bezpečnostním prostředí je typickým příkladem článek 5 Washingtonské smlouvy o NATO garantující obranu napadeného státu tím, že napadení jednoho je vnímáno jako napadení všech členů bezpečnostní komunity. Princip nedělitelnosti tak zaručuje stejné výhody všem členům společenství, v globálním politickém systému tedy všem národním státům.

Druhým pilířem je princip rozptýlené vzájemnosti (diffuse reciprocity) vyžadující rovnoměrnou participaci na systému. V prvním případě se tedy jednalo o výhody plynoucí ze systému spolupráce, v druhém případě se jedná o míru investice do spolupráce. Např. v bezpečnostním prostředí princip rozptýlené vzájemnosti nepřepokládá, že stát bude kompenzován za naplnění svého závazku asistence při odražení útoku na spojence, ale že bude-li spojenec napaden, pomůže mu a vice versa. Všichni tedy mají stejný benefit ze spolupráce a stejné záruky. Z hlediska globální bezpečnostní stability se tento poválečný systém projevil jako enormně efektivní.

5.2. Vztah multilateralismu, liberalismu a kosmopolitismu a kosmopolitně zodpovědná zahraniční politika

Stejně jako je univerzalizmus jedním z principů kosmopolitismu, je i ústředním principem multilateralismu a liberalismu. Tím základním rozdílem je fakt, že pro multilateralismus i liberalismus je referenčním objektem stát, zatímco pro kosmopolitismus je referenčním objektem člověk.

Liberalismus i multilateralismus staví na politické realitě v existenci národních států, zatímco politický kosmopolitismus odmítá existenci států, jako nelegitimní, protože jediná legitimní politická

jednotka pro kosmopolity je člověk, jednotlivec, nikoli různé politické komunity, nýbrž jedna globální kosmopolitní komunita v lidstvu. Ve všech jiných politických modelech není možné zajistit univerzální spravedlivost všem. Liberalismus oproti kosmopolitismu naopak akceptuje existenci státu, ačkoliv nikoli bez omezitelnosti, neboť liberálové měli vždy složitý vztah k demokracii jako institutu poskytující plnou legitimitu vládě. Bez hodnotového rámce, ve kterém se vláda má pohybovat, vzniká v demokracii riziko tyranie většiny. Liberálové tento problém řeší liberálním normativním rámcem, jehož výchozí principy v individualismu, universalismu a obecnosti jsou v plném souladu s kosmopolitní filosofickou tradicí a zakotvené v ústavách liberálně demokratických států. Lze tedy říci, že kosmopolitismus je politicko-morálním rámcem, nikoli politickým systémem a nikoli pouze hodnotovým systémem. Liberalismus staví na základních kosmopolitních principech. Multilateralismus princip rovnosti vnáší do systému mezinárodní spolupráce států, optimálně liberálně demokratických. Politický kosmopolitismus by ale ideálně viděl světostát, namísto systému národních států.

Zde je dobré podotknout, že Kantovy návrhy o globálním uspořádání jsou často nepřesně interpretované, neboť Kant světostát nevnímal jako žádoucí (Pogge 2012). Kant si byl vědom rizika vzniku globální despotie vznikem světostátu. Proto mluvil o federaci republikánských států (Kant 1795), které svou vzájemnou mírovou spoluprací přimějí ostatní státy přijmout jejich politické zřízení a postupně v čele s jednou vedoucí mocností (zde lze dobře identifikovat roli USA jako liberálního poválečného hegemonu) vybudují globální federaci republikánských států (Beardsworth 2011). Teoreticko-ideologický spor o světostátu je ústředním bodem kritiky politického kosmopolitismu jako utopie a díky této nepřesné interpretaci Kanta je často kosmopolitismus vnímán jako utopie neprávem.

Nicméně, jak již bylo řečeno, je to právě kosmopolitní filosofická tradice, znovuoživená v době osvícenství, která položila *hodnotové* základy moderního liberalismu jako politické ideologie (jakkoliv se tváří, že ideologií není). Multilateralismus navazuje s konkrétními principy, na nichž lze fungující a *spravedlivý* systém mezinárodní spolupráce postavit. Námí zde do diskuse znovu zaváděná inspirace v kosmopolitní tradici v tzv. *modelu kosmopolitně zodpovědného státu* reaguje na dvě věci v nedávné teoretické debatě: 1) na kritiku liberalismu, který selhal především v doručení svobod a rovností vycházející z kosmopolitní tradice (Deneen 2019), 2) na ideu kosmopolitně zodpovědného státu Wallace Browna, tedy na sebereflexi kosmopolitismu, který konkrétní formulací zahraniční politiky překračuje selhání liberalismu a zcela realisticky oživuje kosmopolitní tradici v současné politické praxi (Brown 2011).

Na multilateralismu definujícím rovné vztahy mezi státy byl postaven poválečný mezinárodní systém; etický rámec a hodnoty, na kterých tento systém vznikal je vnímán jako univerzální (Polsi 2015), byl inspirován kosmopolitní filosofickou tradicí. Nové poválečné státy tedy (především v západní Evropě) přijímaly liberální ústavy a vznikaly liberálně demokratické státy. Všechny tři tyto - ismy tedy úzce sdílí hodnotové rámce, které vnímají jako univerzální. Lze tedy říci, že multilateralismus je mezinárodní politický systém postavený na ryze kosmopolitní filosofické tradici a počítá především s liberálně orientovanými státy, jako členy. V tomto duchu není kosmopolitně zodpovědný stát nic jiného než liberálně demokratický stát akcentující výchozí hodnotové principy v kosmopolitismu promítnuté do zahraniční politiky. Liberálně demokratické státy je mají již odražené zpravidla ve své ústavě. Ne nutně jsou ale akcentované v zahraniční politice. **Nejedná se tedy v žádném případě o**

novou rovinu utopického modelu zahraniční politiky, ale o akcentaci výchozích hodnot, které by státy měly vnášet do zahraniční politiky, chtějí-li vdechnout multilateralismu a liberální demokracii nový život.

5.3. Dilema hegemonu v multilateralismu

Nicméně, multilateralismus vznikající po druhé světové válce (jakkoliv řešil diskriminační meziválečný systém prosazovaný nacistickým Německem postaveným na bilaterálních vztazích vylučujících některé hráče) byl prosazovaný západním hegemonem. Lze říci, že do dnešní doby tento systém do velké míry na Spojených státech stojí, což ostatně prokazoval strach liberálních politiků v Evropě i jinde ve světě v reakci na destrukční tendence a obecnou orientaci k bilaterálním smlouvám prezidenta Donalda Trumpa. V kontextu výše uvedeného je však takový strach neopodstatněný. Politický systém nestojí a nepadá se Spojenými státy a jedním prezidentem. Pokud se ale domníváme, že ani, pak je nutné tento politický systém opravit, což není problém hodnot, liberalismus, multilateralismu, ale v neexistenci opěrných bodů a nedostatku inspirace, kterým směrem se vydat.

Není výjimkou názor, že takto postavený multilateralismus stavěl a staví Spojené státy do pozice hegemonu, které nabízí výhody za loajalitu a podřízení se (Acharya 2018), byť systému a nikoli Spojeným státům. Tento systém s ohledem na současnou dynamiku není zjevně dlouhodobě udržitelný a není to vůbec na škodu. Mezi vlivy rozvíkávající tento systém patří pokles vlivu Spojených států, posun mocenského centra ze Západu de facto kamkoliv jinam, prohloubení vlivu nestátních aktérů, globální ideový posun, vzestup regionalismu a fragmentace světového řádu. Jak už jsme podotkli, tato změna není vůbec na škodu, protože vytváří prostor pro reformulaci politického systému globálního vládnutí tak, aby narovnal po desetiletí či i staletí vznikající nespravedlnosti.²

5.4. Nové ideje a noví hráči ve fragmentující se globální aréně

V západním světě, tradičně nejspíš díky svému zahledění se do svých kvalit, v případě východní Evropy v představě o jediném legitimním hodnotovém směřování směrem na Západ, ztrácíme schopnost reflektovat nové ideje z dalekého východu nebo postkoloniálních oblastí. V tomto smyslu hrají nepostradatelnou roli lidé s životní zkušeností vycházející z rozvojových zemí nebo postkoloniálních oblastí, kteří byli vzděláni v rozvinutém světě a prosadili se jako myslitelé (B. Buzan and Acharya 2021).

Mezi klasické teoretiky kosmopolitní morálky, který je na Západě hojně citovaný a považovaný za jednoho z hlavních současných protagonistů kosmopolitní teorie, patří zcela jistě Kwame Anthony Appiah (2010). Appiah působí dnes v USA, vzdělán byl ve Velké Británii, ale narodil se v Ghaně. V jeho apelativní argumentaci lze nalézt důraz na vzájemnou toleranci, ale především na dvě podstatné kosmopolitní ideje, které se často v západní filosofické reflexi kosmopolitismu ztrácí. První je důraz na globální zodpovědnost, kterou např. hodně akcentuje Anthony Burke (2013a). Druhou je oslava lokální různosti, která je kritiky kosmopolitismu vnímána obráceně, tedy jako tlak kosmopolitismu na homogenizaci kulturních rozdílů, zatímco ale kosmopolitismus naopak akcentuje význam kulturní heterogenity jako obecné bohatosti lidstva. Takto ji např. akcentuje Ulrich Beck, když říká, že kosmopolitismus bez regionalismu je prázdný a regionalismus bez kosmopolitismu slepý (Beck 2006).

² V16, kapitola 7 – Addressing Global Governance Gaps in Planetary Defense, řeší problém legitimacy většiny v otázce planetární obrany. V

Dalšími podstatnými myšlenkami mimo západní svět je suverenita jako zodpovědnost (Deng 2010) zabývající se problematikou konceptu Responsibility to Protect. Deng argumentuje, že není v silách obyvatel pod útlakem se vzepřít, zatímco mezinárodní komunita může místní warlordy často přitlačit sankcemi nebo jinými instrumenty, v kontextu R2P i misemi silou vynucujícími si respektování lidských práv, které mezinárodní komunita posvětila, zatímco samotná mise se skládá z jednotek okolních států. Pro tyto, zpravidla africké, oblasti a jejich utlačované obyvatele je princip globální zodpovědnosti pro naději důstojného života zcela zásadní. Mimo jiné se na Západě vede debata o mrtvém konceptu R2P po intervenci v Iráku a definitivně v Libyi, zatímco Afrika na něm postavila svou kolektivní zodpovědnost a vojenskými misemi odkazující se na R2P v mnoha oblastech Africká Unie intervnuje; nicméně, jak lze předpokládat výsledky nejsou jen pozitivní (Adigbuo Ebere R. 2019).

Mimo bezpečnostní téma se jistě jedná i o jiný úhel vnímání ekologického problému, kde lze vyzdvihnout nositelku Nobelovy ceny míru Wangari Maathai, která se zasloužila o hnutí zeleného pásu (Green Belt Movement) zcela zásadně měnící pohled afrických obyvatel na jejich životní prostředí, ale patřila i mezi průkopníky konceptu udržitelného rozvoje (Maathai 2003).

Ideje míru, rozvoje a demokracie nejsou nutně pouze západní, ale spíše univerzální a objevují se historicky v mnoha kulturách. Vzestup regionálních center nejen po ekonomické stránce, ale především po stránce politické dobře poukazuje, jak oblasti, opět zde nelze opominout Afriku, dříve zcela politicky dezorganizované se v současné době stávají novými centry přinejmenším regionálního významu. S jejich vzestupem se prohlubuje i síla hlasu, kterým se jim daří prosazovat myšlenky na globálních fórech. Představa západního světa, že uvádá a tím ztrácí na legitimitě je zakořeněna v představě, že liberální uspořádání se nebude samo rozvíjet v jiných místech světa bez jeho zásahu, bez ideového liberálního hegemonu ve Spojených státech. To je ovšem zcela mylná představa.

Pro řadu těchto nových regionálních center jsou základní tři pilíře kosmopolitismu přirozenou součástí morální páteře společnosti, ať už proto, že se jedná o univerzální hodnoty objevující se v různých kulturách, nebo že jsou hodnotovým základem legitimacy moderního státu vedle demokracie, nebo protože jejich promítnutí do multilaterální zahraniční politiky přináší funkční praktické principy mezinárodní spolupráce. Interakce regionálních center vytváří z prostředí liberálního hegemonu prostor pro bezprecedentní deliberaci mezi těmito centry a významný potenciál vybudovat blok univerzálních hodnot. Bylo by tedy krátkozraké se domnívat, že fragmentace globálního řádu je škodlivá pro kvalitu systému globálního vládnutí. Acharya (2018) v této souvislosti nabízí termín multiplex world.

Multiplex world lze volně přeložit jako „mnohočetný“, ale lépe jako „rozmanitý svět“. Podle Acharyi je rozmanitý svět kulturně, politicky a ekonomicky různorodý, zatímco je hluboce propojený a zesíťovaný. Svět méně závislý na vůdčí pozici Spojených států, který se ale nestahuje do izolace, a přece nachází cesty ke spolupráci. Ve světě, kde vedle států prudce narostly statisíce nových nestátních aktérů, od neziskových organizací po ekonomicky mohutné globální korporace; ve kterém jejich vztahy nejsou vždy jednoznačné v mocenské nadřazenosti, zatímco politicky nevolené ale politicky enormně silné entity ovlivňují naše každodenní životy je bezesporu nutná shoda na univerzálních hodnotách. Ale i schopnost států reformulovat národní zájmy z pozice radikální politické autonomie ke globální zodpovědnosti, jinak státy jednoduše ztratí legitimitu ovlivňovat životy svých obyvatel a vztah hodnotové legitimacy s demokratickou vystřídá buď kyberpunkově dystopický svět korporací nebo množství autoritářských států, které vytváří bilaterální vztahy na základě osobní chemie svých vůdců.

Multilateralismus, stejně jako liberalismus v mezinárodním uspořádání svou pozici neztratily. Co v současné době potřebují, je nový náboj vycházející z revize kosmopolitní filosofické tradice a rekonstrukci svých instrumentů k dosažení svých cílů a vizí o mezinárodní spolupráci.

6. Principy kosmopolitně zodpovědné politiky

Jedním z podstatných důvodů, proč vztahujeme koncept kosmopolitně zodpovědného státu ke kosmické politice, nebo respektive proč se domníváme, že na kosmické politice lze stavět další roviny mezinárodní politiky, nebo ještě lépe proč integrace kosmické politiky do širších témat mezinárodní politiky má potenciál vnést do multilaterálního systému zpět kosmopolitní hodnoty je fakt, že kosmické právo obsahuje ryze kosmopolitní principy.³

6.1. Suverenita jako autonomie

Suverenita je termín značně komplikovaný. Je třeba rozlišovat mezi suverenitou jako radikální politickou autonomií a suverenitou jako autonomií. V prvním případě se jedná o klasický realistický úhel pohledu, ve kterém suverenita předpokládá prostor pro libovolné rozhodnutí bez ohledu na zájmy ostatních. V druhém případě je to suverenita vytvářející povinnost státu (ne)konat na základě dostupných znalostí a kapacit s ohledem na komplexitu světa a uvědomění si jeho propojení, tedy s respektem k zájmům ostatních.⁴

6.2. Globální zodpovědnost

Státy si musí uvědomit, že jejich rozhodnutí často přesahují jejich vlastní hranice. Není morálně únosné, aby jejich rozhodnutí „ve jménu národních zájmů“ šly na úkor jiných států. Naopak si státy musí osvojit politickou ctnost (virtue), ve které jsou jejich politici schopni vysvětlit širší souvislosti nutných rozhodnutí svým občanům.

Velmi dobrým příkladem v této otázce je klimatická krize. Státy si musí být vědomy své moci a využívat ji zodpovědně pro zlepšení životních podmínek všech obyvatel světa. Nicméně i riziko hlasování většiny ohrožující menšinu v méně rozvinuté oblasti v rizikovém koridoru asteroidu je dobrým důvodem, že není možné nezahrnout jako národní zájem ochranu obyvatel planety nedisponujícími kapacitami planetární obrany. Přesně v kontextu těchto současných výzev, které jsme schopni řešit díky novým znalostem a dovednostem vzniká morální povinnost politiků těch států, které klíčovými kapacitami disponují. Na planetární obraně lze tuto zodpovědnost velmi dobře demonstrovat.

Nicméně i na jiných vesmírných hrozbách je nejen moralita, ale i racionalita tohoto argumentu zcela zřejmá. V roce 1859 sluneční koronární výron zlikvidoval významnou část telegrafické sítě. V dnešní elektrotechnologické době by se jednalo o katastrofu nepředstavitelných rozměrů. Pravděpodobnost zásahu je každých deset let 12 %, není tedy nezanedbatelná a stojí na statistice výskytu a směru výronů ze Slunce, které pozorujeme stabilně a kontinuálně. Stavba štítu je dnes v podstatě nereálná, nicméně až shoří kus naší infrastruktury, jistě jej lidstvo jednou postaví. V tomto případě benefit ponese i ti lidé a státy, kteří se projektu vůbec účastnit nebudou a nikdo po nich

³ V16, kapitola 5 – *International Space law as the transiting path to cosmopolitan order*. Tato

⁴ V16, kapitola 6 – *Cosmopolitan responsible state in space politics*, konkrétně sekce rozebírající termín suverenity do detailu.

kompenzace také žádat nebude. V tomto případě bude naplnění globální zodpovědnosti samozřejmě a přirozené.

6.3. Kosmopolitní identita

Kosmopolitní identita je obohacující a nenahrazuje identitu lokální. V duchu kosmopolitní filosofie by se politici se měli naučit vysvětlovat svým občanům (ve svých jazycích), že je svět provázaný, a že tato provázanost z nás vytváří jednu globální komunitu víc než kdykoliv jindy. K tomu je nutné vždy zdůrazňovat pokračující roli regionálních nebo lokálních identit, které nebudou nahrazeny tou globální, naopak ta globální přímo stojí na regionální kulturní bohatosti a heterogenitě. Jak říkal Gareth Evans, ministr zahraniční Austrálie, dobré národní občanství je to kosmopolitně reflexivní.

V Evropské unii tento soubor identit pozorujeme léta a evropsky orientovaní politici se o vysvětlení smyslu víceúrovňové identity snaží. Pouze radikálně euroskeptické a nacionalistické strany vnímají evropskou identitu jako by byla v konfliktu s tou národní. Nejedná se tedy o téma, které by zahraniční politikou denně nerezonovalo. Ostatně to by Jürgen Habermas, kdo říkal, že když šlo vybudovat víceúrovňovou identitu v Evropě, není důvod, proč by to nešlo na celém světě.

6.4. Reflexe komplexních problémů lidstva

V případě klimatické krize není otázkou pouze jak zastavit a zvrátit oteplování planety, ale především jak zajistit udržitelný rozvoj lidstva a rozkvět biosféry, ve které ztráta biodiverzity v posledních letech dosáhla rozměru historicky zcela bezprecedentních. Udržitelný rozvoj je termín velmi oblíbený, ale málo se diskutuje, že shoda nad podobou udržitelného rozvoje není jen věcí používání chemie, technologií a obecně chování se způsobem, který udržitelnost zajistí všeobecnou ohleduplností k životnímu prostředí. Bude muset vzniknout konsensus nad žádoucí podobou klimatu, neboť je zcela zřejmé, že pro různé státy bude různé klima mít různé ekonomické, ale i klimatické výhody s ohledem na lokální obyvatelnost přírody.

Úplně stejně by se mělo rozhodovat nad technologií planetární obrany nebo řešením orbitálního smetí. Obdobně se vedou diskuse o vzniku bezzásahových zón národních. Tyto a jiné podobné výzvy jsou výzvy všech, a nikoliv jednoho státu. Kosmopolitně zodpovědný stát se zasazuje o politiku chránící Amazonii jako by se staral o ochranu Šumavy. Některé státy tak jednaní, jiné nikoliv. Není to tedy opět žádný radikální požadavek.⁵

6.5. Nový vztah mezi státem a dynamikou technologických inovací – governance technologií

V dnešní době jsou diskuse o digitalizaci státní administrativy denní mantrou, ostatně lze říci, že se jedná o mantru pulzující od vynálezu osobního počítače, je to tedy mantra již dlouhotrvající. V kontextu úvah tvorby jakéhosi *multiverse* z dílny Facebooku se však jedná o typickou ukázkou klasické situace, kdy je stát o dekády pozadu než obří globální korporace disponující nesrovnatelným kapitálem pro technologické inovace. Multiverse má od začátku vyvíjet 10 tisíc lidí, špičkových inženýrů.

Stát v tomto prostředí nemůže hrát roli alternativního aktéra technologických inovací, tato doba nástupem poválečného neoliberalismu na dlouho skončila (Jasanoff 2004), stát technologie

⁵ Detailněji environmentální politiku v kontextu kosmopolitně zodpovědného státu řešíme ve studii *Kosmopolitně zodpovědný stát: environmentální perspektiva* (kód výsledku nebyl přiřazen v době psaní této studie).

inovovat nebude. Stát ale může v tomto prostředí hledat aktéra, který nebude regulovat inovace až ex post jsou-li patologické vůči vnitřní stabilitě společnosti nebo vůči vývoji nové generace. Regulace by měla obsahovat klíčový normativní aspekt „regulace“ inovací, aby tím definovala žádoucí směr jejího vývoje. Je vcelku bez diskuse, že přenos patologických vlastností a společenských efektů Facebooku do multiversu otevírá dveře do těžko představitelné dystopie. Bez normativního rámce regulujícího inovace budou korporace za účelem zisku tyto dystopie dál tvořit.

Paralelně je však zřejmé, že bez normativního rámce nebude možné vystavět globální síť laserových stanovišť k úklidu oběžné dráhy od smetí, neboť budou vnímané jako mezinárodně bezpečnostní hrozba,⁶ bude komplikovanější vybudovat „stand-by“ systém planetární obrany,⁷ a svět se neshodne na sdílení benefitů v otázce těžby ve vesmíru.⁸ Tento normativní rámec není extra složitou otázkou opře-li se o základní premisy reflexivního pragmatismu. Pragmatismus ve svém původním významu (James 1910) v kostce říká, že smyslem politických rozhodnutí by měla být reakce na běžné problémy lidí a jejich řešení. Není to ale „problem-oriented evidence based policy“, protože akcentuje normativní hodnotu výsledku – musí zlepšit životní podmínky. V modernějším pojetí a ve spojení s normativní diskusí v politických vědách lze pragmatismus vnímat jako reflexivní pragmatismus, protože nejen, že reaguje na každodenní problémy, ale zároveň reflektuje žádoucnost lepšího řešení a nevnímá fatalisticky selhání. V tomto smyslu je zcela v pořádku, že implementovaná politika selhala, z toho selhání jsme se poučili a navrhujeme lepší variantu politiky adresující námi vybraný problém (Nyman 2016). S technologiemi to de facto nelze dělat jinak, protože jejich prorůstání do společnosti se mění s aktuálním přístupem lidí k jejich používání (Schmidt 2015). Jedná se tedy o probíhající iterace reflexí a reakcí.

Kosmopolitně zodpovědný stát tuto dynamiku bude vnímat jako samozřejmou součást globálního dění. Typicky zde lze poukázat na nedávnou diskusi o minimální globální dani pro korporace vs. úvahy o jejich regulaci na území států. Je oslavou kosmopolitismu, že politicky zvítězila první varianta. Politik vnímající komplexitu světa z reflexivně pragmatické perspektivy vnímá nutnost regulovat vývoj technologií, vnímá svou politickou povinnost v zabránění vzniku dystopických multiversů bez bránění vzniku multiversu jako takového a vnímá svou roli v definování žádoucí cesty inovace a vývoje technologií tak, aby sloužily lidstvu. Korporace tyto technologie vyvíjející globální jsou, politici, byť na národních úrovních, musí tuto problematiku vnímat globálně také, jinak selžou. V tomto kontextu je kosmopolitně zodpovědná politika de facto nutností v současném neustále se více integrujícím a globalizujícím světě.

6.6. Decentralizace neznamená ztrátu legitimacy moci

Poválečný multilaterální svět je postaven na pyramidovém systému globálního vládnutí, ať už je to hegemónická Rada bezpečnosti OSN nebo skupiny G7 či G20. Řadu problémů bychom měli být schopni a jsme schopni řešit na nižších horizontálních úrovních. Síla regionálních autorit propojená po horizontální lince, i za pomoci epistemických komunit, má potenciál fragmentaci globálního řádu efektivně nahradit. Nejedná se nutně o přenos moci z volitelných struktur, ale o mobilizaci vědomostí k politickým činům majícím potenciál rozhybat kola inovace, rozhodování a především iterací reflexivního pragmatismu vyžadujícího hledání nejlepšího řešení v pokusech a zklamáních. Úspěšné

⁶ V16, kapitola 10 – *Cosmopolitan Approach to the Issue of Orbital Debris*.

⁷ V16, kapitola 7 – *Addressing Global Governance Gaps in Planetary Defense*.

⁸ V16, kapitola 8 – *Space mining: Attempts to materialize cosmopolitan ideas enshrined in international space law*.

modely se pak budou mít větší šanci prosadit na globální úrovni nabytím legitimacy v podobě efektivních instrumentů řešení každodenních problémů.⁹

Ve vztahu k našim tématům se jedná např. o decentralizovanou síť laserových stanovišť detekujících a odstraňujících kosmické smetí z oběžné dráhy. Žádný jeden stát tento problém nevyřeší sám, musí dojít k široké shodě použití problematické technologie z hlediska mezinárodní bezpečnosti a její horizontální proliferaci, která zajistí rozvoj těchto center k řešení velmi praktického globálního problému.¹⁰

Jiný příklad je ad hoc decision making body rozebírané v souvislosti s planetární obranou. Takové těleso by nemělo za cíl reprezentovat státy, ale lidi, už jen tím, že jeho cílem by bylo chránit lidstvo jako celek. Princip to není utopický, protože v zásadě je zřejmé, že smyslem planetární obrany je ochránit život a nikoli státy. Takový přístup navíc zajišťuje minimální riziko konfliktu nad jeho rozhodováním, protože všeobecná multilaterální principy v nedělitelnosti i reciprocitě jsou v tomto případě zcela zřejmé.¹¹

6.7. Propojování kapacit a prohlubování síťové vzájemné závislosti

Fragmentace globálního liberálního řádu není nutně globálním problémem rozpadu a destabilizace současného politického světového uspořádání. Dává prostor menším hráčům se projevit a přihlásit o svůj hlas. Kromě prohlubující se provázanosti mezi nestátními aktéry, státy a regionálními centry je nutné se zasadit i o provázanost uzamčenou do neoddělitelných vědeckotechnologických projektů.

V tomto smyslu argumentujeme, když poukazujeme na specifičnost velkých technických systémů. Nejen v kontextu jejich potenciálního rizika dvojího užití (civilní a vojenské), ale především v potenciálu tohoto vnímání, které může namísto ke konfliktu směřovat ke vzniku bezpečnostního režimu v kosmopolitním duchu (Schmidt and Ditrych 2019).

Vědecké kapacity přetavené v konkrétní mezinárodní projekty, stvrzené aktuální politickou reprezentací, mají potenciál přibrzdit v iracionálních rozhodnutích příští politickou reprezentaci. Vědomé propojení epistemických vědeckých komunit do institucionalizovaných komunit má tedy potenciál mít konstitutivní efekt směrem k více inkluzivnímu kosmopolitnímu globálnímu vládnutí.¹²

6.8. Sdílení benefitů

Problémem současného lidstva není, kde se budou baterie do elektromobilů vyrábět, ale kde lidstvo sežene dostatek lithia a jak jej bude následně recyklovat. Pokud na restrukturalizaci světové průmyslové infrastruktury zbohatne okrajová menšina, zadělá si lidstvo na nový třídní konflikt. Ostatně argument, že populisté jsou voleni díky tomu, že zmizela střední třída a ti chudí jen sledují kumulaci superbohatých je centrem kritické politické diskuse poslední léta. To samé se týká otázek potenciálně revoluční těžby ve vesmíru. Současný ekonomický model postavený na neoliberalismu inklinuje

⁹ Problematiku reflexivního pragmatismu do detailu řešíme ve výsledku V13 – *Space community as an enabler of cosmopolitan ideas through Large Technical Systems*.

¹⁰ V16, kapitola 9 – *Peaceful Use of Lasers in Space: Challenges and Pathways Forward*, a kapitola 10 – *Cosmopolitan Approach to the Issue of Orbital Debris*.

¹¹ V16, kapitola 7 – *Addressing Global Governance Gaps in Planetary Defense*.

¹² V13 – *Space community as an enabler of cosmopolitan ideas through Large Technical Systems*.

k tomuto efektu prohlubujícím nerovnosti a nespravedlnosti, a když zrovna nevyhrají populisté, přesto dál volby vyhrávají politické strany tyto nerovnosti zachovávající.

Celá řada globálních problémů bude potřebovat ohromné sumy, abychom je řešili. Tato řada problémů se rozšiřuje a objem nutných prostředků se jenom v posledních desetiletích zvětšuje. Efektivnější a spravedlivější sdílení benefitů je jednoduše nutností, máme-li během příštích staletí mít funkční model planetární obrany stále připravený jednat v případě ohrožení; máme-li jednou postavit elektromagnetický štít stínící potenciální výron ze Slunce, který v roce 1859 zlikvidoval výraznou část světové telegrafické sítě; máme-li budovat město na Marsu a přitom se nedívat na umírající miliony lidí na podvýživu; máme-li uchránit hodnotový systém posledních několika staletí před populistickými autoritářskými politiky.¹³ Pokud jsou toto naše politické cíle, je nutné uvažovat v duchu kosmopolitně zodpovědného státu.

7. Narativ kosmopolitně zodpovědného státu, klíčové aspekty

BEZPEČNOST:

Základním předpokladem v narativu kosmopolitně zodpovědné zahraniční politiky je vyvarování se sekuritizace hrozeb s cílem akcentovat libovolnou bezpečnostní politiku. Všechny tři témata, které v našem výzkumu studujeme a rozebíráme lze vnímat jako komplexní výzvy, od bezpečnostních (planetární obrana) přes ryze kooperativní výzvu (těžba) až po výzvu společného fundamentálního úspěchu ve výzkumu vesmíru (mezihvězdné sondy). Všechna tato tři témata mají společný jmenovatel v potenciálu lidského rozkvětu (Booth 2007). Narativ by tedy měl inspirovat a nikoliv strašit.

HUMANISMUS:

Česká republika má velkou výhodu v historicky bezprecedentním úspěchu Sametové revoluce, lze říci, revoluce na fundamentálním normativním základu v humanismu, která se odehrála de facto nenásilně. Argumentace Charty 77, že se ČSSR má držet svých závazků, ke kterým se sama zavázala zatřáslo legitimním základem tehdejšího politického zřízení. Rozpad legitimacy komunistického režimu a vznik nového, tehdy stojícího především na humanistickém základě myšlenek Václava Havla, protože k němu a k jeho slovům společnost hleděla, byl základ vize širší zodpovědnosti státu. Havel měl zásadní vliv na celou řadu globálních témat v průběhu 90. let. Mezi typické ukázky kosmopolitně zodpovědné politiky tehdejší doby byla Dobříšská konference, na které se položily základy evropské environmentální politiky po pádu Železné opony a kde se den věnoval diskusi mezi politiky, filozofy a nevládními organizacemi (Dlouhá et al. 2011). Akcentace lidských práv a lidstva jako jednotné komunity byla ve všech těchto diskusích silnou morální oporou dalšího konání. Následuje přednáška o reformě OSN rozšiřující agendu organizace o ekologická témata v Rio de Janeiro. Nicméně další rozvoj této politiky byl smeten ze stolu Václavem Klausem, čímž se uzavřela jedna nadějná éra, kdy ČR mohla sehrát roli kosmopolitně zodpovědného státu (Boháček 2020). Havel položil základy zodpovědnosti jako transcendentní etické hodnoty motivující ke konání, k povinnosti konat, k povinnosti se vzepřít

¹³ V16, kapitola 8 – *Space mining: Attempts to materialize cosmopolitan ideas enshrined in international space law* rozebírá možnosti národní legislativy reflektující princip globálního sdílení benefitů v otázce těžby ve vesmíru. V12 – *Utilization of Natural Resources in Outer Space: Social License to Operate as an Alternative Source of Both Legality and Legitimacy* tento problém diskutuje v kontextu konceptu social license to operate známý z oblastí těžby v rozvojovém světě.

bezpráví a formulování lidských práv jako jádra všech našich zodpovědností, nikoli jen práv těch, kterých se týkají. Tento fundamentální přenos pozornosti na všechny ostatní od utlačovaných je ryze kosmopolitním ideálem, na který můžeme jako Česká republika v naší zahraniční politice navázat.

KOSMOPOLITNÍ ZODPOVĚDNOST:

Všechny výše uvedené principy nejsou vyčerpávajícím výčtem potenciálních principů kosmopolitní zodpovědnosti. Přirozeně ti, kteří ji chtějí praktikovat ve své diplomatické praxi, by si měli vnést pod kůži atmosféru kosmopolitní literatury a její základní teze si položit vedle klasických debat o liberální společnosti. Kosmopolitismus je a byl odnepaměti ústředním terčem lidí, kteří nemají zájem na budování spravedlivějšího světa, ale upevňování vlastní moci. Proto se řada z těchto principů propašovala do různých politických ideologií, jako například do liberalismu, kde se o nich jako o kosmopolitních přestalo mluvit. V českém prostředí se navíc více uchytil termín odkazující na celou éru osvícenství, jako na dobu renesance řady klasických myšlenek. Námi uvedené shrnutí je tedy pouze výčtem těch podstatných, jiné jsme mohli určitě opomenout, což je z potenciálního kompletního výčtu nijak nevyřazuje.

Suverenita jako autonomie říká, že by domácí politika měla vnímat stát jako aktéra zodpovědnosti vůči hodnotám, vůči všem lidem a jiným politickým komunitám a nikoli být suverenitou, za kterou se schovává levná nacionalistická výzva ochrany nás proti všemu vnějšímu „zlu“.

Suverenita je otázkou vládnutí, dobré vládnutí reflektuje *globální zodpovědnost*, je politickou ctností (virtue), ve které jsou politici schopni vysvětlit kontext, smysl a morální povinnost takového konání svým občanům.

Hlubší vysvětlování smyslu zahraniční politiky s kosmopolitním přesahem reflektující globální zodpovědnost (libovolně malého) státu s sebou nese schopnost vysvětlit naši roli v globální vesnici, roli nesoucí s sebou *kosmopolitní identitu*, která obohacuje a nenahrazuje identitu lokální.

Když bude stát vnímat svou suverenitu jako autonomii, autonomii jako příležitost, možnost a povinnost jednat zodpovědně, protože jednoduše tak jednat může, když bude vnímat tuto zodpovědnost globálně a vysvětlí svým občanům smysl takového jednání (např. současná prezidentka Nového Zélandu Jacinda Ardern takto mluví) navíc v kontextu jejich globální role formující globální identitu, otevírá se prostor k *reflexi komplexních problémů lidstva*, která domácí politikou bude velmi pozitivně rezonovat.

V takovém prostředí vzniká prostor pro *nový vztah mezi státem a dynamikou technologických inovací*. Regulace technologických gigantů není věcí zásahu do volného trhu, ale politické zodpovědnosti, mají-li aktivity těchto firem patologické společenské efekty. Ve vnějším prostředí naopak takový vztah snadno vysvětlí smysl a potřebu planetární obrany, laseru pro akceleraci mezihvězdných sond a tvorba bezpečnostního režimu pro stavbu laserů k čištění orbitálního smetí nebude mezinárodně bezpečnostní politickou výzvou, ale samozřejmostí, protože jej budou potřebovat všichni.

K tvorbě bezpečnostního režimu je třeba přizvat všechny, je tedy zřejmé, že libovolně rostoucí regionální centra způsobující *decentralizaci neznamenají ztrátu legitimacy moci*, ba naopak dekonstruují hegemonická politická centra a legitimitu rozšiřují reprezentací dříve pozapomenutých.

V neposlední řadě nejde jen o decentralizaci politické moci, ale i o *propojení kapacit a prohlubování síťové vzájemné závislosti*, protože řadu komplexních výzev bez hlasu expertů řešit jednoduše nejde.

Všechny ryze kosmopolitní výzvy (planetární obrana, mezihvězdné cestování, štít proti solárním výronům, lasery na čištění orbitálního smetí) vyžadují ohromné finanční prostředky, které nejen že jeden stát u sebe doma neobhájí, ale s ohledem na bezpečnostní rozměr takových zařízení unilaterální jednání neobhájí ani v globální vesnici. *Sdílení benefitů* z těžby ve vesmíru je pro řešení takových výzev nejen nezbytné, ale vlastně i elegantně praktické řešení. Mezinárodní kosmické právo nám k tomu ostatně za posledních padesát let své platnosti vydělalo velmi pevnou kosmopolitní cestu a kosmopolitní precedent v systému UNCLOS regulujícím těžbu na mořském dně již máme.

8. Vědecko-technologické projekty s kosmopolitním potenciálem

Klíčovou odbornou diskusí o vztahu mezi vědecko-technologickými projekty vedeme v článku V13 – *Space community as an enabler of cosmopolitan ideas through Large Technical Systems* a politické doporučení jsme vypracovali v policy paperu V35 *Kick-Starting Cosmopolitan Governance Through Science: The Case of a Giant Laser System*. V obu těchto pracech argumentujeme, že normativně záramované velké technologické systémy mají potenciál mít konstitutivní efekt k více inkluzivnímu globálnímu vládnutí. Tento normativní rámec je ale přímo závislý na podobě vědecké diplomacie, tedy formě zahraniční politiky, která bude vnímat národní benefity z participace na takových projektech nikoli pouze z perspektivy své sobecké dostředivé národní bezpečnosti, ale odstředivé globální kosmopolitní bezpečnosti, která tu národní samozřejmě zahrnuje. Národní benefity následně plynou i z podpory lokálního průmyslu participujícím na vývoji a výrobě klíčových součástí.

1.1. Planetární obrana

V otázce planetární obrany malé státy projevují velmi významnou schopnost participovat na globálním úsilí,¹⁴ ať už se jedná o participaci astronomů na pozorování, inženýrů na vývoji technologických součástí demonstrační mise HERA (ESA) nebo kapacity matematiků při modelování libovolných problémů od modelování dopadů, rizikových koridorů, vln tsunami apod. Planetární obrana je až překvapivě rozvinutá vědecká aktivita, na kterou se podařilo v posledních letech získat až překvapivě hodně peněz.

Participace Astronomického ústavu Akademie věd je dobrým příkladem, jak se může malý stát účastnit demonstrační mise HERA i celkového globálního úsilí s ryze kosmopolitně bezpečnostním rozměrem. Jaké jsou další možnosti ČR v této otázce rozebíráme v policy paperu věnovanému planetární obraně.¹⁵

¹⁴ V16, kapitola 11 – *Technology readiness and small states contributions in planetary defense*.

¹⁵ V době přípravy této studie nemá policy paper definitivní název, nicméně po publikaci bude k dispozici na www.planetary-defense.eu

1.2. Těžba ve vesmíru

V otázce těžby ve vesmíru je dynamika poněkud odlišná. Ve světě se objevily, zanikly nebo dosud i přežily malé startupy s cílem demonstrovat těžbu ve vesmíru, ale velké těžební korporace disponující obřími rozpočty zatím vůli vytěžit asteroid nenašly. Malé startup mohou prokázat, že mají dílčí dovednosti a následně se prodat pro jiné účely (jak se podařilo firmě DeepSpace Industries), bez obřího kapitálu ale žádnou těžbu reálně nikdo nezačne. V některých našich výsledcích argumentujeme, že jedním z důvodů, proč se velké korporace do těžby ve vesmíru nepustily, je právní nejistota. Národní státy namísto hledání mezinárodního konsensu přichází s problematickými národními legislativami, které jsou následně pod palbou odborníků na mezinárodní právo s argumentem, že jsou v příkrém rozporu s platným mezinárodním právem kosmickým.

Na tuto situaci reagujeme v několika našich publikacích. Navrhli jsme možnosti národního státu přijmout kosmopolitně orientovanou národní legislativu,¹⁶ navrhli jsme politický postup řešení tohoto střetu na mezinárodní úrovni,¹⁷ navrhli jsme kompromisní model v social license to operate¹⁸ a participovali na při přípravě doporučení Hague Building Blocks.¹⁹

1.3. Zlomové projekty

Poslední pilíř našeho projektu je opřený o úzkou spolupráci s Breakthrough Initiatives, během které jsme rozvinuli spolupráci s laserovým centrem HiLase v Dolních Břežanech. V rámci těchto aktivit jsme zorganizovali Prague Laser Space Apps Workshop 2019, na kterém kromě jiného padlo, že největší technickou překážkou při realizaci projektu Starshot, tedy výstavbě supersilného 220GW laserového pole pro akceleraci nanosond na 20% rychlosti světla s cílem dosáhnout Proximy Centauri během dvaceti let, není stavba laseru samotného nebo zdroj energie, ale molekuly vody v mezihvězdném prostoru.²⁰ Srážka s molekulou při relativních rychlostech by pro sondu byla samozřejmě okamžitě fatální. Výstavba laseru samotného je především velmi nákladná. Cenu lze snížit průmyslovou výrobou stejných laserů pro jiné aplikace a využití průmyslově vyráběné optiky. Z technického hlediska je projekt Starshot zcela bez výrazných překážek realizovatelný (Parkin 2018).

Téma zlomových projektů v naší práci sehrálo několik rovin. Za prvé vypracování jedné studie iniciovalo významný zájem ze strany soukromého sektoru, což vedlo k celé řadě podaných projektů. V rámci této studie jsme popsali možnosti českých kapacit při přípravě technologických demonstračních projektů ve vesmíru s důrazem na těžbu.²¹ Další studie akcentovala širší možnosti v oblasti zlomových projektů.²² Obě studie se staly základem spolupráce s HiLase.

¹⁶ V16, kapitola 8 – *Space mining: Attempts to materialize cosmopolitan ideas enshrined in international space law.*

¹⁷ Vxx – *Breaking the deadlock in space mining legal debate*, New Space [Forthcoming 2022].

¹⁸ V12 – *Utilization of Natural Resources in Outer Space: Social License to Operate as an Alternative Source of Both Legality and Legitimacy*

¹⁹ V38 – *Komentář k Draft Building Blocks for the Development of an International Framework on Space Resource Activities*, V39 – *Soubor čtyř odborných komentářů k Building Blocks for the Development of an International Framework on Space Resource Activities*, V51 – *Space Resource Activities: Legal Dilemmas and Brief Possible Policy Positions.*

²⁰ V21 – *Prague Laser Space Apps Workshop 2019*, viz. report z workshopu.

²¹ V51 – *Technologický, vědecký a ekonomický dopad na ČR v oblasti těžby ve vesmíru.*

²² V50 – *Technologický a ekonomický dopad interakce průmyslových a vědeckých aktérů v oblastech zlomových technologií.*

Kromě důrazu na technologickou stránku dalšího výzkumu jsme se soustředili na linii argumentace kosmopolitně zodpovědného státu postaveném na zlomových projektech. V této věci jsme především založili iniciativu PULS – Peaceful use of lasers in space s deklarací podepsanou nositelem Nobelovy ceny Gérardem Mourou, jejímž cílem je apelovat na politiky, aby vytvořením bezpečnostního režimu umožnili civilní aplikace laserových technologií ve/do vesmíru,²³ s významnou akademičkou Joan Johnson Freese jsme napsali související publikaci,²⁴ s podobnou tematikou jsme vypracovali již zmiňovaný policy paper na konkrétní politiku národního státu²⁵ a uzavíráme akademickým článkem na roli vesmírné komunity v kosmopolitizaci globálního vládnutí.²⁶

V rámci ČR se nám podařilo vybudovat momentum mezi malými firmami a několika vědeckými pracovišti, se kterými jsme připravili celou řadu dalších vědeckých projektů, z nichž zatím hlavně SLAVIA orientovaná na budoucí těžbu ve vesmíru byla schválena ve finančním rámci ambiciózních projektů.

Mezi další podané technologické projekty čekající na kosmopolitně zodpovědnou zahraniční politiku patří následující:

- **SECTECH – Vývoj optického systému na ochranu satelitních systémů orientovaný na laserové aplikace proti kosmickému smetí.** Jedním z identifikovaných potenciálů pro využití zlomových technologií ČR v rámci projektu byl systém pro detekci objektů na oběžné dráze a ničení kosmického smetí. Díky projektu byl tento potenciál rozvinut do konkrétní spolupráce mezi několika průmyslovými a vědeckými institucemi ve formě podání společného projektu do soutěže Bezpečnostního výzkumu.
- **Projekt pro Evropský obranný fond v oblasti kontroly kosmického provozu.** Předchozí aktivity SECTECH byly rozvinuty do dalších oblastí pro projekt EDF.
- **3D Additive Endeavour on the Moon: 3DAEMOON.** Projekt pro ESA sdružující řadu českých firem a výzkumných institucí orientovaný na aditivní výrobu na Měsíci.
- **Zapojení HiLASE do spolupráce s firmami s řadou firem.** Studie potenciálu ČR v oblasti zlomových technologií a těžby ve vesmíru identifikovaly řadu možných cest pro českou vědu a průmysl. Na základě navázané spolupráce v rámci projektu byl tento potenciál naplněn skrze vznik a rozvoj několik projektů se zahraničními subjekty na vývoj technologií oblasti těžby ve vesmíru, kosmické bezpečnosti, laserové komunikace či dalších laserových technologií.
- **Rozvoj výzkumného týmu na využití laserů ve vesmíru na HiLASE.** Celá řada nových projektů v oblasti využití laserů ve vesmíru včetně spolupráce se zahraničními subjekty vedla k rozhodnutí vytvořit dedikované pracoviště pro kosmické lasery na pracovišti HiLASE FZU AVČR.
- **Report o mírovém využití laserů ve vesmíru pro Generálního tajemníka OSN.** Díky aktivitám v oblasti Mírového využití laserů ve vesmíru (PULS) byla tato iniciativa vybrána pro podporu skrze program Policy Leader Fellowship na European University

²³ www.lasers4space.com

²⁴ V54 – *Reaching for the stars: The case for cooperative governance of directed energy technologies.*

²⁵ V35 – *Kick-Starting Cosmopolitan Governance Through Science: The Case of a Giant Laser System.*

²⁶ V13 – *Space community as an enabler of cosmopolitan ideas through Large Technical Systems*

Institute. Tam také díky této podpoře vznikl report pro OSN a další návazné aktivity pro rozvoj iniciativy PULS.

9. Reference

- Acharya, Amitava. 2018. "Multilateralism and the Changing World Order." In *Multilateralism and the Changing World Order*, edited by Thomas G. Weiss and Sam Daws, Second edition, 879–96. Oxford Handbooks. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.
- Adigbuo Ebere R. 2019. "The African Union, R2P and the Challenges of Capability." *Journal of African Union Studies* 8 (1): 115–33. <https://doi.org/10.31920/2050-4306/2019/v8n1a6>.
- Adler, Emanuel, and Michael Barnett. 1998. *Security Communities*. Cambridge University Press.
- Agnew, J. 1999. "Mapping Political Power Beyond State Boundaries: Territory, Identity, and Movement in World Politics." *Millennium - Journal of International Studies* 28 (3): 499–521. <https://doi.org/10.1177/03058298990280030701>.
- Appiah, K.A. 2010. *Cosmopolitanism: Ethics in a World of Strangers (Issues of Our Time)*. Issues of Our Time. W. W. Norton.
- Arendt, Hannah. n.d. *The Human Condition*. University of Chicago Press.
- Beardsworth, Richard. 2011. *Cosmopolitanism and International Relations Theory*. Polity.
- Beardsworth, Richard, and Richard Shapcott. 2019. *The State and Cosmopolitan Responsibilities*. Oxford University Press.
- Beck, Ulrich. 2006. *The Cosmopolitan Vision*. Polity.
- "Bezpečnostní Strategie České Republiky 2015." 2015.
- Bláhová, Sylvie, and Pavel Dufek. 2018. "Identita v Liberální Politické Teorii a Dilema Kosmopolitismu." *Filosofický Časopis* 66 (3 or 4 (Forthcoming)).
- Boháček, Petr. 2020. "Uhelná, Nebo Pragmaticky Odpovědná Zahraniční Politika ČR?" AMO. https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2020/10/AMO__uhelna_nebo_pragmaticky_odpovedna_zahranicni_politika_CR-1.pdf.
- Booth, Ken. 2007. *Theory of World Security*. Cambridge University Press.
- Brown, Garrett Wallace. 2011. "Bringing the State Back into Cosmopolitanism: The Idea of Responsible Cosmopolitan States." *Political Studies Review* 9 (1): 53–66. <https://doi.org/10.1111/j.1478-9302.2010.00226.x>.
- Bull, Hedley. 2002. *The Anarchical Society*. Columbia University Press; 3rd edition.
- Burke, Anthony. 2011. "Humanity after Biopolitics: On the Global Politics of Human Being." *Angelaki* 16 (4): 101–14. <https://doi.org/10.1080/0969725X.2011.641348>.
- . 2013a. "Security Cosmopolitanism." *Critical Studies on Security* 1 (1): 13–28. <https://doi.org/10.1080/21624887.2013.790194>.
- . 2013b. "The Good State, from a Cosmic Point of View." *International Politics* 50 (1): 57–76. <https://doi.org/10.1057/ip.2012.28>.
- Burke, Anthony, Stefanie Fishel, Audra Mitchell, Simon Dalby, and Daniel J. Levine. 2016. "Planet Politics: A Manifesto from the End of IR." *Millennium: Journal of International Studies* 44 (3): 499–523. <https://doi.org/10.1177/0305829816636674>.
- Buzan, B., and A. Acharya. 2021. *Re-Imagining International Relations*. Cambridge University Press. <https://books.google.fr/books?id=LWIHEAAAQBAJ>.
- Buzan, Barry, and Ole Waever. 2009. "Macrosecuritization and Security Constellations: Reconsidering Scale in Securitization Theory." *Review of International Studies* 35 (April 2009): 253–76. <https://doi.org/10.1017/S0260210509008511>.
- Cabrera, Luis. 2004. *Political Theory of Global Justice: A Cosmopolitan Case for the World State*. London and New York: Routledge.

- Cox, Robert W. 1981. "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory." *Millennium: Journal of International Studies* 10 (2): 126–55. <https://doi.org/10.1177/03058298810100020501>.
- Deneen, Patrick J. 2019. *Why Liberalism Failed*. Politics and Culture. Yale University Press.
- Deng, Francis. 2010. "From 'Sovereignty as Responsibility' to the 'Responsibility to Protect.'" *Global Responsibility to Protect* 2 (4): 353–70. <https://doi.org/10.1163/187598410X519534>.
- Deutsch, Karl. 1957. "Political Community and the North Atlantic Area." *The European Union*.
- Ditrych, Ondrej. 2014. "Security Community: A Future for a Troubled Concept?" *International Relations* 28 (3): 350–66. <https://doi.org/10.1177/0047117814545952>.
- Dlouhá, Jana, Jiří Dlouhý, Jan Kára, and Pavel Šremer. 2011. "Dobříšská Konference – Fragmenty Vzpomínek a Reflexe Po 20 Letech." *Životné Prostredie* 45 (6): 317–20.
- Dufek, Pavel. 2013. "Why Strong Moral Cosmopolitanism Requires a World-State." *International Theory* 5 (2): 177–212. <https://doi.org/10.1017/S1752971913000171>.
- Dworking, Ronald. 1986. *Law's Empire*. Cambridge: Harvard University Press.
- Evans, G J, and B Grant. 1992. *Australia's Foreign Relations: In the World of the 1990s*. Melbourne University Press.
- Finnemore, Martha, and Kathryn Sikkink. 1998a. "International Norm Dynamic and Political Change." *International Organization* 52 (4): 887–917.
- . 1998b. "International Norm Dynamics and Political Change," 887–917.
- Gaus, Gerald. 2011. *The Order of Public Reason: A Theory of Freedom and Morality in a Diverse and Bounded World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Geenens, Raf. 2017. "Sovereignty as Autonomy." *Law and Philosophy* 36 (5): 495–524. <https://doi.org/10.1007/s10982-017-9295-3>.
- Habermas, Jürgen. 2008. "The Constitutionalization of International Law and the Legitimation Problems of a Constitution for World Society." *Constellations* 15 (4): 444–55. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8675.2008.00510.x>.
- . 2012. "The Crisis of the European Union in the Light of a Constitutionalization of International Law" 23 (2): 335–48. <https://doi.org/10.1093/ejil/chs019>.
- Held, David. 2010. *Cosmopolitanism: Ideals and Realities*. Polity.
- James, William. 1910. *Pragmatism: A New Name for Some Old Ways of Thinking*. Cambridge University Press.
- Jasanoff, Sheila. 2004. *States of Knowledge: The Co-Production of Science and Social Order*. Routledge.
- Kant, Immanuel. 1795. *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*.
- Lawler, Peter. 2005. "The Good State: In Praise of 'Classical' Internationalism." *Review of International Studies* 31 (03): 427–49. <https://doi.org/10.1017/S0260210505006571>.
- Luhmann, Niklas. 1989. *Ecological Communication*. University Chicago Press.
- Maathai, W. 2003. *The Green Belt Movement: Sharing the Approach and the Experience*. Lantern Books.
- Mann, Geoff, and Joel Wainwright. 2018. *Climate Leviathan: A Political Theory of Our Planetary Future*. London: Verso Books.
- Nyman, Jonna. 2016. "Pragmatism, Practice and the Value of Security." In *Ethical Security Studies: A New Research Agenda*, 200–220.
- Parkin, Kevin L.G. 2018. "The Breakthrough Starshot System Model." *Acta Astronautica* 152: 370–84. <https://doi.org/10.1016/j.actaastro.2018.08.035>.
- Parsons, Talcott. 1937. "The Structure of Social Action.Pdf."

- Pichler, Florian. 2012. "Cosmopolitanism in a Global Perspective: An International Comparison of Open-Minded Orientations and Identity in Relation to Globalization." *International Sociology* 27 (1): 21–50. <https://doi.org/10.1177/0268580911422980>.
- Pogge, Thomas. 2012. "Cosmopolitanism: A Path to Peace and Justice." *Journal of East-West Thought* 4 (2): 9–32.
- Polsi, Alessandro. 2015. "Universalism and Regionalism in the History of the United Nations and of Specialized Agencies." In *Evolutions in the Law of International Organizations*, edited by Virzo and Ingravallo, 116–31. Brill | Nijhoff. https://doi.org/10.1163/9789004290198_006.
- Rawls, John. 1996. *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press.
- Raz, Joseph. 1986. *The Morality of Freedom*. Oxford: Clarendon Press.
- Schmidt, Nikola. 2015. "A Sociological Approach to Cyberspace Conceptualization and Implications for International Security." In *Perspectives on Cybersecurity*, edited by Jakub Drmola, 70–77. Brno: Muni Press.
- Schmidt, Nikola, and Ondřej Ditrych. 2019. *Kick-Starting Cosmopolitan Governance Through Science: The Case of a Giant Laser System*. Policy Paper. Prague: Institute of International Relations.
- Schmidt, Nikola, Carlos Manuel Entrena Utrilla, Petr Boháček, Jackelynne Silva-Martinez, and Pete Worden. 2019. "The Multipurpose Lunar Base as a First-Line Biosphere Defense and as a Gateway to the Universe." In *Planetary Defense – Global Collaboration for Saving Earth from Asteroids and Comets*, edited by Nikola Schmidt, 1st ed., 419–52. Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-01000-3_26.
- Wendt, Alexander. 2003. "Why a World State Is Inevitable." *European Journal of International Relations* 9 (4): 491–542. <https://doi.org/10.1177/135406610394001>.
- Zürn, Michael. 2000. "Democratic Governance Beyond the Nation-State: The EU and Other International Institutions." *European Journal of International Relations* 6 (2): 183–221. <https://doi.org/10.1177/1354066100006002002>.

10. ANNEX I – Strategie diplomatické podpory pro Iniciativu mírového využití laserů ve vesmíru (PULS)

Petr Boháček

Strategie pro získání diplomatické podpory pro iniciativu mírového využití laserů ve vesmíru (PULS) je rozdělena do tří kroků:

- a) identifikace kognitivního rámce,
- b) artikulace racionální a normativní roviny,
- c) identifikace vedoucích členských zemí.

Pro vznik nových norem je důležitým nástrojem rezonující identifikace kognitivního rámce, který staví na již existujících a přijatých a podporovaných iniciativách, normách a principech. V našem případě to mohou být např. *Guidelines for the Long-term Sustainability of Outer Space Activities* and resolutions on *No first placement of weapons in outer space* (A/C.1/74/L.59), *Further practical measures for the prevention of an arms race in outer space* (A/C.1/74/L.58/Rev.1) and *Transparency and confidence-building measures in outer space activities* (A/C.1/74/L.60) nebo [International framework of laser ranging](#) stations propojující 46 SLR (satellite laser ranging) stanic po celém světě.

Vznik norem má jak praktické, tak normativní roviny. Normy jsou jak praktickým naplněním normativních idejí v praxi, tak aktéři z racionálních důvodů mění své normativní preference, identity a sociální kontext pro jejich naplnění. Na praktické rovině tak nejvhodnějšími aktéry budou státy s existujícím využíváním laserů ve vesmíru, pro jejichž bezpečné a udržitelné fungování je vytvoření norem a pravidel chování nejen nezbytné, ale plní i roli nástroje pro podporu jejich průmyslového a vědeckého rozvoje. Zároveň lze očekávat, že velké státy typu USA, zvyklé být z globálního hlediska spíše normotvůrci, budou mít výhledově motivaci se PULSu účastnit i z praktických důvodů vlastní národní bezpečnosti, neboť být součástí PULS jim otevře dveře do centra vývoje bezpečnostně citlivých technologií. Na normativní rovině pak půjde o státy, které zastávají hodnotově silné pozice na mezinárodních fórech, zejména v oblastech kosmické politiky (OST, Moon Agreement atd.)

Potřebu lídrů pro vznik nových mezinárodních norem je akademicky tak i prakticky zmapovaný proces. Příkladem je vznik *Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons (TPNW)* pod vedením ze strany Norska, Mexika a Rakouska, coby organizačních lídrů tématu zákazu jaderných zbraní plnicí odbornou, ale i advokační roli pro získání dalších podporovatelů. Identifikace klíčových států, které by mohly plnit roli vůdců a představitelů nových norem chování pro mírové využití laserů ve vesmíru by tak měla vycházet z průsečíku racionálních a normativních motivací.

10.1. Německo

a. Racionalita: Laserové kosmické kapacity

- Dvě funkční SLR stanice, mobilní SLR systém, zaměření na výkonové CW lasery.

- Laserové kosmické aplikace, včetně odstraňování orbitálního smetí a fotonového pohonu, rozvíjeny v rámci DLR [Institute of Technical Physics](#) a jejich [Laser Ranging Test Facility](#)
- Soukromá společnost [DiGOS Potsdam GmbH](#), vede vývoj a výstavbu SLR stanic pro ESA

b. Normativita: Politicko-právní pozice v relevantních oblastech kosmických aktivit

- Německo vnímá neustálý nárůst orbitálního smetí závažnou jako hrozbu pro aktivní satelity a Mezinárodní vesmírnou stanici.
- Německo dlouhodobě posiluje multilateralismus a zapojuje do něj malé státy.
- Německo naléhá na OSN, aby stanovilo standardy pro těžbu Měsíce, asteroidů a dalších objektů ve vesmíru.
- Na 74. Valném shromáždění OSN dne 5. listopadu 2019 Německo hlasovalo o čtyřech návrzích usnesení o kontrole zbrojení ve vesmíru. Velvyslanec Beerwerth kritizoval důležitý návrh smlouvy, známý jako Treaty on Prevention of the Placement of Weapons in Outer Space and of the Threat or Use of Force Against Outer Space Objects (PPWT). Podle znění návrhu smlouvy musí být zakázány rovněž hrozba a použití síly proti objektům ve vesmíru. Německo to však nepovažuje za „dostatečný základ“ pro dosažení účinné kontroly zbraní ve vesmíru. Tato námitka je odůvodněná, protože tento návrh smlouvy dostatečně nedefinuje, co jsou „vesmírné zbraně“. Návrh smlouvy je ve své definici omezen pouze na objekty umístěné ve vesmíru, což by mělo dopad na vesmírné zbraně, ale nikoli na pozemní zbraňové systémy, jako jsou balistické střely dlouhého doletu.
- Na základě toho Německo odmítlo rozličné návrhy rezolucí. Například návrh usnesení nazvaný „No first placement of weapons in outer space“ podle Německa nereaguje na cíle zachování a posílení důvěry. Místo toho obsahuje nejasnosti a nedostatky a zároveň postrádá definici kosmických zbraní.
- Německo souhlasilo s návrhy usnesení „Prevention of an arms race in outer space“ a „Transparency and confidence-building measures in outer space activities“. To odhaluje skutečný záměr Německa podporovat normy k dosažení mírového využití vesmíru.

10.2. Rakousko

a) Racionalita: Laserové kosmické kapacity

- Rakousko operuje SLR stanicí v [Lustbühel](#), Graz.

Tým kolem Dr. Kirchnera rozvíjí SLR o během dne detekcí jediného odraženého fotonu.

a. Normativita: Politicko-právní pozice v relevantních oblastech kosmických aktivit

- Rakousko se již mnoho let podílí na podpoře a rozvoji kosmického práva. Zavedlo ustanovení o řádném ukončení vesmírné činnosti, které povede k odstranění orbitálního smetí:

- Austrian Space Act má licenční podmínku, v níž uvádí, že provozovatel musí přijmout nezbytná opatření ke snížení orbitálního smetí.
- Rakousko ratifikovalo Moon Treaty v roce 1984
- Rakousko vyjádřilo názor, že rezoluce *No first placement of weapons in outer space* (A/C.1/74/L.59) nereaguje na cíle zachování a posílení důvěry. Návrh usnesení místo toho obsahuje nejasnosti a nedostatky, kupř. neobsahuje jasnou definici „vesmírné zbraně“.
- COPUOS by dle Rakouska měl věnovat větší pozornost udržování míru ve vesmíru a zabránit vojenskému využití vesmíru.

10.3. Kanada

a) Racionalita: Laserové kosmické kapacity

- Využití laserů ve vesmíru je omezeno na laserový výškoměr na palubě Osiris-Rex a dále instituce [Advanced Laser Light Source](#) (ALLS), [Laser Ablation Laboratory](#)

a. Normativita: Politicko-právní pozice v relevantních oblastech kosmických aktivit

- Kanada je přesvědčena, že by využívání vesmírných zdrojů, které vnímá jako „global commons“, mělo být spravováno mezinárodní dohodou, v protikladu k postoji americké vlády.
- Staví se proti jednostrannému přístupu k využití vesmírných zdrojů, který navrhují Spojené státy a Lucembursko.
- V návaznosti na Vancouver Recommendations on Space Mining, která odmítají unilaterální přístup založený na přijetí národní legislativy, požaduje všeobecně uznávanou mezinárodní dohodu o tom, jak by národy měly využívat vesmír.
- Chce mít vedoucí úlohu při prosazování této mezinárodní dohody a přispět tak k zachování a rozvoji prostoru ve prospěch celého lidstva.
- Kanada nepodepsala Moon Treaty
- Kanada plně podporuje LTS, neboť reflektují schopnost všech členů COPUOS spolupracovat na zachování prostoru ve prospěch celého lidstva, a bude i nadále spolupracovat se všemi členskými státy na zřízení další pracovní skupiny pro dlouhodobou udržitelnost činností ve vesmíru.
- Kanada oceňuje snahy o zavedení opatření na zvýšení transparentnosti a důvěry v kosmických aktivitách. Účinná opatření k zajištění transparentnosti a důvěry posilují mezinárodní normy ve vesmíru a snižují napětí. Nabízejí pragmatické a krátkodobé kroky ke zvýšení sdílení informací mezi státy a budování celkové důvěry všech států stran mírového využívání vesmíru.
- V této souvislosti se Kanada obává, že návrh rezoluce *No first placement of weapons in outer space* (A/C.1/74/L.59) nenaplňuje cíl posílení důvěry mezi státy. Unilaterální deklarace představují riziko budování falešného pocitu sebevědomí. Kritická je rovněž chybějící jasná definice „vesmírné zbraně“. Kanada dále vyjádřila obavu, že nejednoznačnost myšlenky „nebýt prvním, kdo umísťuje“ lze interpretovat jako implicitně povzbuzující státy, aby preventivně rozvíjely útočné vesmírné schopnosti,

aby mohly reagovat na umístění zbraně do vesmíru jiným státem. Kanada se zdržela hlasování.

- Kanada je odhodlána zabránit závodům ve zbrojení ve vesmíru. Při snaze vyvinout právně závazná opatření, která by zabránila weaponizaci vesmíru, zdůrazňuje nezbytnost vyvinout přesné definice a odpovídající právní jazyk.

10.4. Španělsko

a) Racionalita: Laserové kosmické kapacity

- Španělsko hostí a) *ESA Laser Ranging Station* (ELRS) na Kanárských ostrovech, která je výsledkem evropského vývoje komerčně dostupné SLR stanice mezi ESA (Igor Zayer), Německem (Kloth; DiGOS), Rakouskem (Kirchner, Steindorfer; Academy of Science), Švýcarskem (Schildknecht; Astronomical Institute, UoB) a Lotyšskem (Institute of Astronomy; Salmins); zaměřuje se na pasivní nekooperativní objekty (400Hz 30-60 uJ picosecond laser, single-photon detector) b) *ESA Optical Ground Station* na Kanárských ostrovech, která rozvíjí odklon kosmické tříště lasery.
- Španělsko také operuje SRL stanici San Fernando, v Andalucii (500mW picosecond laser, 25W 8ns laser) na sledování kooperativních i nekooperativních objektů s podporou EU H2020 v rámci EU SST.

a. Normativita: Politicko-právní pozice v relevantních oblastech kosmických aktivit

- Španělsko hlasovalo proti návrhu rezoluce *No first placement of weapons in outer space* (A/C.1/74/L.59) z důvodu, že návrh nereaguje na cíle zachování a posílení důvěry. Návrh kritizovalo především proto, že neobsahuje jasnou definici „vesmírné zbraně“. Jedinou cestou k zajištění mírového využití vesmíru a zabránění závodům se zbraněmi je dle Španělska multilaterální dialog.
- Španělsko hlasovalo proti návrhu rezoluce *Further practical measures for the prevention of an arms race in outer space* (A/C.1/74/L.58/Rev.1)
- Co se týče TCBMs, Španělsko vyzvalo všechny členské státy, aby předkládaly konkrétní návrhy opatření týkajících se mezinárodní transparentnosti a budování důvěry v kosmickém prostoru v zájmu zachování mezinárodního míru a bezpečnosti a podpory mezinárodní spolupráce a prevence závodů zbrojení ve vesmíru.

10.5. Austrálie

a) Racionalita: Laserové kosmické kapacity

- EOS Space Systems operuje na Mt.Stromlo systémy pro sledování satelitů a odklánění orbitálního smetí s kontakty na české vědecké kapacity.

a. Normativita: Politicko-právní pozice v relevantních oblastech kosmických aktivit

- Austrálie přistoupila k Moon Treaty v roce 1986
- Austrálie podporuje prevenci závodů ve zbrojení ve vesmíru, nicméně nepodpořila iniciativy Ruska a Číny, prosazující návrh smlouvy o zabránění umístování zbraní ve

vesmíru; nepodpořila ani iniciativu Ruska „No First Placement initiative“. Austrálie vnímá návrh smlouvy o zákazu zbraní ve vesmíru vidí jako strategické manévrování. U obou návrhů pak spatřuje dva zásadní problémy; zaprvé neposkytují uplatnitelnou definici vesmírné „zbraně“; zadruhé neposkytují ověřovací mechanismus k určení, zda byly zbraně umístěny do vesmíru. Jakýkoli manévrovatelný vesmírný objekt je potenciální zbraní.

- Austrálie implementovala TCBM navrhované GGE prostřednictvím řady opatření. Patří mezi ně: a) Obecná opatření v oblasti transparentnosti a budování důvěry zaměřená na zlepšení dostupnosti informací o vesmírné politice států zapojených do kosmických činností. Austrálie provádí toto opatření v oblasti transparentnosti zveřejňováním výroční zprávy o stavu vesmíru, která shrnuje civilní kosmické aktivity vedené vládními agenturami, které jsou zastoupené na Australian Government Space Coordination Committee (SCC). Jedním z dalších opatření, ke kterému Austrálie přistoupila, je opatření týkající se stanovení norem chování pro podporu bezpečnosti kosmického let: australská politika stran potírání orbitálního smetí je rozpracována v Australia’s Satellite Utilisation Policy 2013.

10.6. Japonsko

a) Racionalita: Laserové kosmické kapacity

- Japonsko [má](#) tři SLR stanice a tři přidružená analytická centra.
- SKY Perfect JSAT Corp. plánuje vyvinout družici, která odstraní orbitální smetí pomocí laserů, s cílem zahájit provoz v roce 2026. Poskytovatel služeb satelitní komunikace vyrobí satelit především s k vládě přidruženým výzkumným ústavem Riken a Japan Aerospace Exploration Agency (JAXA). Podle SKY Perfect JSAT bude satelit pomocí laserů posouvat orbitální smetí do zemské atmosféry, kde dojde k jejich spálení.

a. Normativita: Politicko-právní pozice v relevantních oblastech kosmických aktivit

- Japonsko se v otázce využití vesmíru snaží o co největší podporu asijských zemí
- Cílem země je aktivně přispívat k vytváření LTS a podporovat mezinárodní spolupráci ve vesmíru na bilaterálních a multilaterálních fórech, konkrétně usiluje o posílení spolupráce s USA, Kanadou, Velkou Británií a Evropskou Unií
- Podněcuje vesmírnou diplomacii pomocí Asia-Pacific Regional Space Agency Forum (APRSAF)
- Chce zajistit svobodný přístup do vesmíru, transparentnost vesmírných aktivit a vývoj v oblasti národní bezpečnosti
- Japonsko nepodepsalo Moon Treaty
- Japonsko hlasovalo pro návrh rezoluce “Prevention of an arms race in outer space” (dokument A/C.1/74/L.3) a “Transparency and confidence-building measures in outer space activities” (dokument A/C.1/74/L.60). Zdrželo se však hlasování o návrhu rezoluce “No first placement of weapons in outer space” (dokument A/C.1/74/L.59) z důvodu, že její jazyk nezahrnoval definici „vesmírné zbraně“. Japonsko v té souvislosti zdůraznilo potřebu odpovědného chování ve vesmíru a vyzvalo členské státy, aby se zdržely jednání, které produkuje nedůvěru.

- Od založení COPUOSu Japonsko přispělo ke kritickým diskusím o důležitých tématech, jakými jsou orbitální smetí, programy vesmírných aplikací, budování kapacit a dlouhodobá udržitelnost vesmíru.
- UNOOSA a vláda Japonska letos podepsaly společné prohlášení o přání spolupracovat na řešení problému orbitálního smetí. Dohodly se, že budou spolupracovat na zvýšení globálního povědomí o orbitálním smetí, na šíření informací o nejnovějším výzkumu, na spolupráci s vesmírnými činiteli a na posílení mezinárodní spolupráce.

11. ANNEX II - Kosmopolitně zodpovědný stát: environmentální perspektiva

Nicol Svárovská

Základním pilířem kosmopolitně odpovědného státu je mezinárodní spolupráce; prosazování politicko-právního rámce k odstraňování kosmického smetí se nemůže odehrávat ve vákuu národní politiky. Identifikace partnerů k dialogu má tři dimenze – intenci (I), metodu (II) a prostředek (III):

- I. **Státy, které rozpoznají nutnost participovat na společném řešení problému kosmického smetí.**
- II. **Státy, které Českou republiku podpoří v prosazování principu společné, ale diferenciované odpovědnosti v přístupu k problému kosmického smetí.**
- III. **Státy, které – stejně jako Česká republika – budou pro odstraňování kosmického smetí prosazovat využití laserových kapacit.**

I.

V identifikaci států, které rozpoznají nutnost participovat na společném řešení problému kosmického smetí, v rovině intence, se České republice otevírá široké spektrum aktérů: státy, které nejsou ve vesmíru aktivní a jejichž právo budoucích vesmírných misí je ohroženo činností znečišťovatelů; státy, kterou jsou ve vesmíru aktivní, ale mají minimální podíl na znečišťování oběžné dráhy; státy, které nesou stěžejní odpovědnost za znečištění oběžné dráhy.

I státy, které jsou největšími znečišťovateli a které budou nejvíce finančně zatíženy požadavkem na odstranění kosmického smetí budou z prosazovaného řešení profitovat. Udržitelnost oběžné dráhy je v zájmu všech a jediným způsobem, jak udržitelnost zajistit, je mezinárodní spolupráce a multilateralismus.

Oproti unilateralismu, který je „situací, kdy mocný stát nerespektuje mnohostranné normy a přijímá zahraniční politiku zaměřenou na sebe“,²⁷ čili přístupem maximalizujícím národní zájmy, multilateralismus označuje „institucionální formu, která koordinuje vztahy mezi třemi nebo více státy na základě „zobecněných“ principů chování, to jest principů, které specifikují vhodné chování pro kategorii činů, bez ohledu na partikulární zájmy jednotlivých stran“.²⁸

Kosmopolitně odpovědný stát je založený na principu multilateralismu z několika důvodů: multilateralismus je prostředkem demokratizace mezinárodního prostředí, neboť dává hlas malým zemím a disciplinuje mocnosti prostředkem mezinárodní odpovědnosti; vede k větší odpovědnosti, udržitelnosti a transparentnosti; zefektivňuje mezinárodní pomoc, která, na rozdíl od bilaterálních ujednání, neslouží zájmům dárců.²⁹

Rostoucí globální výzvy současnosti čím dál zřetelněji ukazují, že kosmopolitismus – ve smyslu globálně koordinované odpovědi – je jediný možný přístup, jak se s nimi vypořádat. Globální problémy si ze své definice žádají řešení, které překračuje národní kapacity států. Zahlcení oběžné dráhy kosmickým smetím je stejně jako znečištění oceánů součástí klimatické změny. Problém, který překračuje hranice států a týká se každého jednotlivce, žijícího či ještě nenarozeného, vyžaduje kosmopolitní řešení.

„Multilateralismus je pod palbou právě tehdy, když ho nejvíce potřebujeme,“ řekl ve svém úvodním projevu na 73. zasedání Valného shromáždění Generální tajemník António Guterres, přičemž varoval před rostoucí polarizací a populismem. María Fernanda Espinosa Garcés, předsedkyně Valného shromáždění, v podobném duchu uvedla, že multilateralismus je jedinou životaschopnou reakcí na problémy, kterým čelí mezinárodní společenství. „Nikdo nemůže být lhostejný k lidskému utrpení,“ řekla. „Války, konflikty, hospodářské krize a zhoršování

²⁷ R. Wedgwood, *Unilateral Action in a Multilateral World*, S. Patrick & S. Forman (Eds.), *Multilateralism and U.S. Foreign Policy: Ambivalent Engagement* (Boulder, CO: Lynne Rienner, n.d.).

²⁸ John Gerard Ruggie, *Multilateralism: The Anatomy of an Institution*, vol. 46 (The MIT Press Stable, 2018).

²⁹ Hisahiro Kondoh, “Unilateralism versus Multilateralism? Emerging Countries and Emerging Multilateralism,” no. C (2019): 1–20.

životního prostředí se nás všech dotýká stejně.“ Stejně tak hrozba změny klimatu, eroze biologické rozmanitosti a znečištění životního prostředí.³⁰

Michelle Bachelet, Vysoká komisařka OSN pro lidská práva, v roce 2018 upozornila na to, že multilateralismus je v ohrožení a s ním i hodnoty, které jsou základem společného globálního závazku k lidské rovnosti a důstojnosti. Zdůraznila nutnost zajistit, aby lidská práva zůstala ústředním bodem multilateralismu a základem OSN. Jedenou cestou k dosažení společných cílů je kolektivní spolupráce. Členské státy jsou hlavními aktéry prosazování lidských práv a ochrany multilateralismu založeného na lidských právech.³¹

Čepem, okolo kterého se letošní Valné shromáždění OSN otáčí je další globální hrozba: pandemie COVID-19. Pandemie je příležitostí v komprimovaném čase – od prevence až po vypořádávání se s hrozbou samotnou – rozpoznat stěžejní důležitost multilateralismu. Na příkladu současné pandemie zároveň vidíme ohromnou vlnu kritiky, které se dočkal unilaterální přístup. Alena Douhan, Zvláštní zpravodajka pro negativní dopad unilaterálních donucovacích opatření na uplatňování lidských práv, 16. října 2020 představila Třetímu výboru svou první tematickou zprávu, která se zaměřuje na dopad unilaterálních sankcí na uplatňování lidských práv v průběhu pandemie (dokument A / 75/209). Hovořila o tom, že „pandemie zpochybňuje celý systém lidských práv“ a zároveň o svém cíli minimalizovat dopad unilaterálních sankcí, které by mohly bránit dodávání a přístupu k lékařskému vybavení. Realitou však zůstává, že tyto výzvy měly malý dopad a mnoho zemí stále odmítá zrušit své sankce. Spojené státy dokonce rozšířily svá unilaterální opatření.³²

Pro země jako Kuba, Sýrie, Írán, Venezuela a Zimbabwe znamenají sankce nedostatečné zdroje, omezené lékařské vybavení a nedostatek testovacího materiálu. Jak to vyjádřil zástupce Zimbabwe: pandemie odhalila pokrytectví „samozvaných rozhodčích v oblasti lidských práv tohoto světa“, přičemž sankce místo zlepšení životní úrovně vhnají miliony lidí hlouběji do

³⁰ United Nations, “World Leaders Stress Need to Tackle Urgent Emerging Challenges amid Surging Unilateralism, as General Assembly Begins Seventy-Third Session,” n.d.

³¹ OHCHR, “Statement by the UN High Commissioner for Human Rights, Michelle Bachelet,” n.d., <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23724&LangID=E>.

³² United Nations, “Third Committee Interactive Dialogues Spark Debate over Right to Development, Use of Sanctions, as United Nations Experts Present Findings,” 2020, <https://www.un.org/press/en/2020/gashc4296.doc.htm>.

chudoby a brání v realizaci jejich práv. Zástupce Kuby obvinil USA z politizace pandemie tím, že vystoupily ze Světové zdravotnické organizace (WHO) a pokračovaly v zavádění jednostranných donucovacích opatření. Zástupce Sýrie označil sankce za „ekonomický terorismus“, který je v rozporu se zásadami Charty OSN. Zástupce Venezuely v té souvislosti vyzval ke „skutečnému multilateralismu“.³³

Společnosti a banky po celém světě odmítají jednat se sankcionovanými zeměmi v obavě ze sekundárního dopadu sankcí, což v důsledku znemožňuje postiženým zemím bojovat proti pandemii a chránit své obyvatelstvo. Nejvíce postiženi zůstávají ženy, děti, uprchlíci a migranti. Unilaterální sankce zde vystupují jako prosazování politických zájmů na úkor záchrany životů.

Na příkladu globálního problému současnosti vidíme ohromnou vlnu kritiky, které se od mezinárodního společenství dočkal unilaterální přístup. Vrátime-li se zpět k problému kosmického smetí, narazíme na zajímavý fenomén. I Spojené státy, nejvýraznější země prosazující unilaterální řešení, v otázce kosmického smetí unilateralismus přehodnocuje:

„Vesmírný odpad není odpovědností jedné země, ale každé země, která je ve vesmíru aktivní. Problém kosmického smetí je mezinárodní výzvou a zároveň příležitostí k udržení vesmírného prostředí pro budoucí vesmírné mise. Vytvořili jsme globální problém, který lze vyřešit pouze s pomocí dalších zemí,“³⁴ píše NASA.³⁵

II.

³³ United Nations.

³⁴ „Space junk is no one countries' responsibility, but the responsibility of every spacefaring country. The problem of managing space debris is both an international challenge and an opportunity to preserve the space environment for future space exploration missions. We have generated a global problem that can only be solved with the help from other Countries.“

³⁵ NASA, „Space Debris,“ n.d., https://www.nasa.gov/centers/hq/library/find/bibliographies/space_debris.

Co se týče identifikace států, které Českou republiku podpoří v prosazování principu společné, ale diferenciované odpovědnosti v přístupu k problému kosmického smetí, v rovině metody, je vodítkem postoj států ke klimatické změně.

Kosmické smetí analyzujeme jako environmentální problém, který má řešení v pragmaticky zodpovědné, kosmopolitně orientované politice. Naší intencí je prosadit rozšíření environmentálního právního rámce z planetárního na mimoplanetární, aby do jeho sféry působnosti spadalo kosmické smetí. Navrhujeme založit přístup k problému kosmického smetí na principu společné, ale diferenciované odpovědnosti (CBDR), který byl formulován v Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu (United Nations Framework Convention on Climate Change/UNFCCC Článek 3, odstavec 1 a článek 4 odstavec 1), podepsané v červnu 1992 na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiru. Jednalo se o první mezinárodní právní nástroj k řešení klimatické změny a nejkompexnější mezinárodní pokus o zmírnění dopadů na globální životní prostředí. Princip CBDR uznává, že všechny státy mají společnou povinnost řešit degradaci životního prostředí, ale v ochraně životního prostředí vylučuje stejnou odpovědnost všech států. CBDR princip vychází ze vztahu mezi industrializací a změnou klimatu, respektive z předpokladu, že čím vyspělejší země, tím je pravděpodobnější, že přispívá více ke změně klimatu. Státy se shodly, že rozvinuté země mají větší podíl na zhoršování životního prostředí a měly by nést větší odpovědnost než rozvojové země. Princip CBDR je založen na principu „znečišťovatel platí“ („polluter pays“) a měřítkem odpovědnosti za ochranu životního prostředí je I) míra, kterou země přispěla ke změně klimatu; II) schopnost země zmírňovat dopady klimatické změny.

Navrhovaná strategie aplikace CBDR principu na problém kosmického smetí spadá do rámce současné – environmentální – aplikace CBDR principu. Ve chvíli, kdy kosmické smetí definujeme jako environmentální problém a v duchu Kjótského protokolu na něj aplikujeme CBDR princip, České republice se otevře možnost participovat na budování právního rámce pro odstraňování kosmického smetí. Rámce, který by byl na rozdíl od Space Debris Mitigation Guidelines závazným nástrojem posuzujícím odpovědnost států na základě frekvence vesmírných misí ve vztahu k množství úlomků, které za sebou jejich vesmírná činnost zanechá. To by nově otevřelo možnosti aktivního přístupu k

řešení problému kosmického smetí. To je pozicí, která má potenciál v současném geopolitickém klimatu silně rezonovat a která osloví mezinárodní partnery s klimaticky zodpovědnou politikou.

K únoru 2020 byl statistickými modely odhadovaný počet úlomků kosmického smetí na oběžné dráze následující: 34 000 objektů větších než 10 cm; 900 000 objektů od 1 cm to 10 cm; 128 milionů objektů od 1 mm to 1 cm. Celková hmotnost všech vesmírných objektů na oběžné dráze Země přesahuje 8800 tun. Odhadovaný počet poruch, výbuchů, kolizí nebo anomálních událostí, které vedly k fragmentaci přesahuje 500.³⁶ Odborníci na kosmické smetí se obávají, že znečištění oběžné dráhy doroste takových rozměrů, že kolize v blízké budoucnosti může vyvolat tzv. Kesslerův efekt, řetězovou reakci, která způsobí, že malé úlomky při kaskádové události roztrhnou velké objekty.³⁷ Otec konceptu, Dr. Donald Kessler, před několika lety napsal, že ani 25leté pravidlo pro odstraňování kosmického smetí po skončení životnosti kosmické lodi a nezávazná dobrovolná pravidla přijatá COPOUS nejsou dostatečná; vyjádřil názor, že úlomky se budou hromadit jen kvůli kolizím mezi stávajícími úlomky.³⁸

Vytváření rámce odpovědnosti za problém kosmického smetí by mělo hledat paralely nikoli v leteckém, jak je někdy navrhováno, ale v mořském prostředí a právu. Paralel mezi mořským a vesmírným prostorem je několik:

- i) Při pádu letadla je škoda soustředěna na konkrétní, ohraničenou pozemskou oblast. Naproti tomu ztroskotání lodi má za následek kontaminaci velké části mořského prostředí mobilními úlomky (pevnými objekty jako opuštěná plavidla nebo kapalinami jako olej), které mají podobné vlastnosti jako kosmické smetí.
- ii) Vesmírná turistika bude mít blíže k turistice na výletních lodích v tom smyslu, že půjde nejen o cíl, ale i o prožitek z cesty. Letecký průmysl je naproti tomu orientován na cílovou destinaci a není v tomto smyslu turistickou atrakcí.

³⁶ ESA, "Space Debris by the Numbers," n.d., https://www.esa.int/Safety_Security/Space_Debris/Space_debris_by_the_numbers.

³⁷ Lotta Viikari, *The Environmental Element in Space Law, Studies in Space Law/ 3* (Martinus Nijhoff Publishers, 2008), <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>.

³⁸ Joseph Pelton, *New Solutions for the Space Debris Problem*, 2015, <https://doi.org/10.1007/978-3-319-17151-7>.

- iii) Vesmírné aktivity se podobají námořním činnostem rovněž v umístění umělé struktury (například Mezinárodní vesmírné stanice/ ISS) ve vesmíru a její obsluhování kosmickými loděmi, tak jako v mořském kontextu fungují lodě obsluhující ropné plošiny.
- iv) Komerční vesmírný průmysl se mnohem více nežli leteckému podobá námořnímu sektoru v tom smyslu, že je určován mezinárodní konkurencí. Naproti tomu národní letecký průmysl disponuje chráněným domácím trhem a ochranou mezinárodních leteckých dohod.

Paralely mezi vesmírným a mořským prostředím poukazují na to, že právní rámec odpovědnosti a kompenzace aplikované na volném moři mohou sloužit jako východisko pro právní rámec odpovědnosti a kompenzace ve vesmíru. V případě mořského i vesmírného prostředí se narušením křehkého ekosystému spustí motýlí efekt v podobě procesů s dalekosáhlým, nepředvídatelným a v mnoha případech fatálním dopadem na život na zemi. „Marine debris“ a „space debris“ mají společně i to, že jim lze předejít koordinovanou mezinárodní spoluprací.

Problém kosmického smetí, v duchu realizace Agendy 2030, vyžaduje posílení multilateralismu a závazek budovat bezpečnější a spravedlivější svět pro budoucí generace. Partnery ke spolupráci budou ty státy, které si uvědomují, že nemohou být pasivními pozorovateli degradace prostředí oběžné dráhy a spatřují nutnost zavázat ke spravedlnosti v oblasti klimatické změny. Stejně jako u klimatické změny i u znečištění oběžné dráhy platí, že ti, kteří jsou změnou nejvíce ovlivněni a kteří k ní přispěli nejméně, mají méně zdrojů, v tomto případě na ochranu svého práva svobodně objevovat a využívat vesmír.

Karima Bennoune, Zvláštní zpravodajka v oblasti kulturních práv, vyjádřila na letošním Valném shromáždění zklamání nad selháním delegáta Spojených států „řici jediné slovo o změně klimatu“ a zdůraznila, že „jako jeden z předních emitentů na světě mohli řici alespoň jedno slovo o té největší hrozbě pro kulturní práva, které dnes čelíme.“ V reakci na zástupce Ruské federace uvedla, že považuje za „hluboce urážlivé označovat změnu klimatu za exotické téma“. Spíše se jedná o „existenční hrozbu pro lidstvo,“ zdůraznila s tím, že svět zažívá

nebyvalý stupeň oteplování, a to i na Sibiři. „Čelíme realitě, že některé malé ostrovní národy mohou v nadcházejících desetiletích zmizet a ztratit svou kulturu a identitu.“³⁹

Budeme-li se orientovat podle normativity, jedním z nejnvýraznějších instrumentů je Rámcová úmluva OSN o změně klimatu (Rámcová úmluva OSN o změně klimatu (UNFCCC), 1992), která rámuje na Kjótský protokol navazující Pařížskou dohodu (Paris Agreement; v platnost vstoupila 2016). Klimatická změna je natolik mezinárodně reflektovaným problémem, že Pařížská dohoda se dočkala téměř univerzální ratifikace. Na mezinárodních fórech je periodicky apelováno na ty státy, které tak ještě neučinily aby dohodu ratifikovaly.

Mezi státy, které Pařížskou dohodu neratifikovaly, jsou Írán, Irák a Libye, tedy státy, které jsou součástí to 14-členné Organizace zemí vyvážejících ropu (Opec). Dále pak státy zmítané konflikty jako Jemen a Jižní Súdán. Po ratifikaci dohody Ruskem v říjnu 2019 je Turecko současně jediným členem G20, který dohodu formálně nepodpořil. USA, poté, co Donald Trump zpochybnil, že emise skleníkových plynů způsobují nebezpečnou úroveň globálního oteplování, zahájily proceduru odstoupení od dohody v roce 2019, které se naplnilo 4. listopadu letošního roku. Rozhodnutí odstoupit, které se datuje k červnu 2017, je však spjato s administrativou Donalda Trumpa a může být nastupující administrativou zvráceno.

Bude-li se orientovat normativně, potenciální partnery může Česká republika hledat mezi všemi 197 zeměmi, které ratifikovaly Pařížskou dohodu. Ta slouží jako spolehlivý ukazatel hned ze dvou důvodů: jedná se o nejnovější instrument s cílem „posílit globální odpověď na hrozbu klimatické změny“⁴⁰ a reflektuje tudíž nejaktuálnější pozice států; zároveň reflektuje CBDR princip,⁴¹ který je fundamentem navrhovaného přístupu k problému kosmického smetí.

³⁹ United Nations, “Climate the Leading Global Threat to Cultural Rights, Special Rapporteur Tells Third Committee, as Delegates Tackle Root Causes of Entrenched Bias, Exclusion,” n.d., <https://www.un.org/press/en/2020/gashc4300.doc.htm>.

⁴⁰ United Nations Climate (UNFCCC) Change, “The Paris Agreement,” n.d., <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>.

⁴¹ Estefanía Jiménez, “The Principle of Common but Differentiated Responsibilities and Respective Capabilities (CBDR&RC) and the Compliance Branch of the Paris Agreement,” *International Legal Materials*, no. May 1992 (2013): 849, <http://unfccc.int/bodies/body/6383.php>.

Problémem všech mezinárodních dohod, závazných i nezávazných, totiž že normativita nedoléhá realitě, se vztahuje i na Pařížskou dohodu. Nicméně vzhledem k tomu, že Česká republika se bude snažit o prosazení normativního nástroje k zvládnutí problému kosmického smetí, nemusí se orientovat podle praxe jednotlivých zemí (viz výše postoj Ruské federace). Nejproduktivnější cestou je oslovit všechny země, které ratifikovaly Pařížskou dohodu. V hledání partnerů, kteří budou spolu s ní aktivně prosazovat princip CBDR k odstranění kosmického smetí, by se měla zaměřit na členské státy Evropské unie; prosazovaný koncept by pak nabyl jednoho silného hlasu. Česká republika by se tak mohla účastnit vyjednávání o konkrétní podobě instrumentu, který lze prosazovat jednohlasně na mezinárodních fórech, především v rámci COPUOSu, ale – díky lidskoprávnímu akcentu prosazovaného přístupu - i v rámci Třetího výboru OSN v New Yorku.

III.

V identifikaci států, které v spatřují vhodný prostředek k odstraňování kosmického smetí v laserech, se České republice nabízí několik klíčových partnerů k dialogu. Intencí České republiky není prosazovat lasery jako jediné řešení problému kosmického smetí, nicméně vlastní silné laserové kapacity o orientaci na výzkum v oblasti laserů ji předurčují k tomu, aby přispěla k řešení kosmického smetí tímto způsobem.

Pokud jde o používání laserů k odstraňování vesmírného odpadu, Německo má potenciál stát se nejsilnějším partnerem České republiky. Obě země vnímají nárůst kosmického smetí jako vážnou hrozbu pro aktivní satelity a Mezinárodní vesmírnou stanici (ISS). Vědci z Německého střediska pro letectví a kosmonautiku (DLR) z Ústavu technické fyziky plánují z dlouhodobého hlediska přispět k vývoji metod na odstraňování kosmického smetí.

Potenciál česko-rakouské spolupráce je velký díky zaměření obou zemí na laserovou technologii. Obě země se shodují na potřebě chránit prostředí vesmíru zmírňováním hrozby kosmického smetí. Rakousko zavedlo ustanovení o řádném ukončení činnosti vesmírné činnosti (orderly termination of the space activity), které povede k odstranění kosmického smetí: rakouský

zákon o vesmíru (Austrian Space Act) obsahuje licenční podmínku, že provozovatel musí přijmout nezbytná opatření ke zmírnění kosmického smetí. Jako zdroj inspirace může posloužit i Rakouský program vesmírných aplikací (Austrian Space Applications Program; ASAP), který byl zřízen v roce 2002 spolkovým ministerstvem a realizován Rakouskou agenturou pro podporu výzkumu (Austrian Research Promotion Agency; FFG).

Vysoce produktivní by byla rovněž spolupráce s Austrálií, zemí, která uznala naléhavost problému kosmického smetí a považuje laserovou technologii za nejúčinnější prostředek jeho řešení. Australští vědci pracují na výkonných pozemních laserech ke sledování a odstraňování kosmického smetí po desetiletí. Společnost EOS Space Systems staví systémy pro sledování satelitů a kosmického smetí na hoře Stromlo v Canbeře. Profesor Craig Smith, generální ředitel společnosti EOS Space Systems, říká, že společnost vyvinula fotonový tlakový laser, který „je schopen posouvat předměty kosmického smetí, měnit jejich oběžné dráhy“. Pokud předpovíme kolizi mezi dvěma úlomky kosmického smetí, použili bychom laser ke změně jejich oběžné dráhy. Budoucí strategií je „zvyšovat výkon na větší a větší lasery“. Australské zaměření na lasery hluboce rezonuje s prací českých vědců, kteří v této oblasti působí.